

**TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI**

Fakulta pedagogická

**DIPLOMOVÁ PRÁCE**

**Nejčastější kázeňské přestupky dětí o přestávkách na 1.st.**

**ZŠ**

2006/2007

Ludmila Zajícová

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Fakulta pedagogická

---

Katedra: Primárního vzdělávání

Studijní obor: Učitelství pro základní školy

Kombinace: Učitelství pro 1. stupeň základní školy

**NEJČASTĚJŠÍ KÁZEŇSKÉ PŘESTUPKY DĚTÍ O PŘESTÁVKÁCH NA  
1.ST.ZŠ**

THE MOST FREQUENT DISCIPLINARY MISDEMEANOURS OF CHILDREN ON  
THE BREAKS AT PRIMARY SCHOOL

DER ÖFTESTE DER DISZIPLINARÜBERTRETUNGEN DIE KINDER IN DEN  
PAUSEN IN DER 1. STUFE GRUNDSCHULE

Autor: Ludmila Zajícová

Podpis: \_\_\_\_\_

Adresa: Potoční 190, Zákupy 471 23

Vedoucí práce: PhDr. Jitka Novotová, Ph.D.

stran	tabulek	grafů	příloh
99	32	50	2

V Zákupích dne: 21.9.2006

## **Prohlášení**

Byla jsem seznámena s tím, že se na mou diplomovou práci plně vztahuje zákon č.121/2000 Sb. o právu autorském zejména §60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce.

Datum: 15.9.2006

Podpis: .....

## **Poděkování:**

Úvodem bych chtěla poděkovat vedoucí diplomové práce PhDr. Jitce Novotové, Ph.D. za její odborné rady a laskavý přístup při konzultacích. Pomohly mi při pochopení a řešení dané problematiky.

Poděkování patří i Ing. Radku Bezkočkovi za pomoc, jejíž výsledkem byla dokončena tato diplomová práce.

## **Anotace**

Tato diplomová práce se zabývá problematikou kázeňských přestupků o přestávkách, jejich řešením a prevencí.

Teoretická část odhaluje již velmi známé kázeňské přestupky. Charakterizuje nekázeň, popisuje její mechanismy, vysvětluje její příčiny. Uvádí nejčastější formy kázeňských přestupků jako jsou např. agrese, šikana, záškoláctví či drogy. Poukazuje také na školní řád, který plní funkci základní normy kázně. Obsahuje konkrétní metody a postupy prevence, nabízí praktické návody na řešení, a také samozřejmě upozorňuje na současný stav kázně na našich základních školách.

Výzkumná část je zaměřena na zmapování výskytu kázeňských přestupků ve třetích a pátých třídách jedné základní školy. Porovnává hojnost nekázně mezi chlapci a děvčaty a mezi třetím a pátým ročníkem. Dále zjišťuje místa, kde je největší pravděpodobnost nekázně a také, zda mají děti možnosti aktivního odpočinku. Součástí výzkumné části je i zjištění ochoty a připravenosti učitelů nekázeň řešit.

**Klíčová slova:** kázeň, školní řád, kázeňské přestupky, drzost, agrese, šikana, záškoláctví, drogy, kázeňské prostředky

## **Annotation**

This thesis is focused on a broad issue of behaviour offences during school-breaks, their solutions and preventions.

Theoretical part discovers already very well known behaviour offences. It characterises misbehaviour, describes its mechanisms and explains its causes. It mentions the most frequented behaviour offences as i.e. aggression, vexation (chicane), truancy or drugs. It also adverts to school regulations that subserves the basic norms of behaviour. It contains certain methods and prevention procedures, offers functional proposals of solutions, and, certainly, advises of a nowadays situations in behaviour at elementary schools in my country.

Observational part is focused on surveying of behaviour offences in the third and the fifth classes of a certain elementary school – occurrence. It compares the quantity of offences between boys and girls and between the third and the fifth classes. It also finds out the places in which the probability of lack of discipline is the highest, and, whether the children have a possibility of an active relaxation or not, too. Finding out of the

willingness and readiness of teachers to resolve the misbehaviour is a part of an observational part, too.

**Key words:** discipline, school rules, behaviour offences, impertinence, aggression, vexation (chicane), truancy, drugs, disciplinary means

### **Annotation**

Diese Diplomarbeit beschäftigt sich mit der Problematik der Disziplinarübertretungen in den Pausen, mit ihrer Lösung und mit der Verbeugung.

Der theoretische Teil entdeckt die Übertretungen, gibt die Charakteristik der Undiszipliniertheit, beschreibt ihre Mechanismen, erklärt ihre Ursachen, am häufigsten beinhaltet die Formen solcher Übertretungen, wie die Aggression, Schulgewalt, Schulschwänzen und Drogen sind. Der Teil deutet die Schulordnung hin, welche die Funktion der Grundnorme der Disziplin erfüllt. Er beinhaltet die konkreten Methoden und Folgen der Präventivmaßnahmen und bietet die praktischen Methoden der Lösung an und zurzeit macht selbstverständlich den Stand auf den Grundschulen aufmerksam.

Der Forschungsteil zielt sich auf die Beschreibung der Vorkommens der Undiszipliniertheit in den dritten und fünften Klassen einer Grundschule ab. Er vergleicht die Undiszipliniertheit zwischen Jungen und Mädchen und zwischen der dritten und fünften Klasse. Weiter stellt er die Plätze fest, wo es wahrscheinlich die größte Undiszipliniertheit gibt, und forscht, ob die Kinder genug Möglichkeiten zur aktiven Erholung haben. Der Bestandteil der Forschung ist die Feststellung der Bereitswilligkeit und der Bereitschaft der Lehrer, die Undiszipliniertheit zu lösen.

**Schlüsselwörter:** Disziplin, e; Schulordnung, e; Ordnungswidrigkeit, e; Frechheit, e; Aggression, e; Schikane, e; die Schule schwänzen; Drogen, e; die disziplinen Mittel

## OBSAH

<b>1.</b>	<b>ÚVOD.....</b>	<b>9</b>
<b>2.</b>	<b>TEORETICKÁ ČÁST.....</b>	<b>11</b>
<b>2.1.</b>	<b>Vymezení pojmu „KÁZENĚ“.....</b>	<b>10</b>
<b>2.2.</b>	<b>Psychologické aspekty kázně.....</b>	<b>12</b>
2.2.1	Příčiny nekázně žáků ve škole.....	14
2.2.2	Prevence nekázně.....	16
<b>2.3.</b>	<b>Vliv komunikace na kázeň.....</b>	<b>17</b>
2.3.1	Komunikace a potřeby dítěte.....	17
2.3.2	Komunikace s rodiči žáků.....	18
<b>2.4.</b>	<b>Školní řád jako základní norma kázně.....</b>	<b>19</b>
<b>2.5.</b>	<b>Formy kázeňských přestupků o přestávkách.....</b>	<b>20</b>
2.5.1	Drzost, vulgárnost.....	21
2.5.2	Agrese, násilné chování, rvačky.....	22
2.5.3	Zvláštní forma agrese – „ŠIKANA“.....	24
2.5.4	Lhaní.....	28
2.5.5	Záškoláctví, útěky.....	29
2.5.6	Krádeže.....	31
2.5.7	Drogy.....	31
<b>2.6.</b>	<b>Kázeňské prostředky.....</b>	<b>33</b>
2.6.1	Učitelova reakce na kázeňské přestupky žáků.....	34
2.6.2	Tradiční kázeňské prostředky.....	35
2.6.3	Učitelské triky.....	40
<b>2.7.</b>	<b>Současný stav kázně na našich základních školách.....</b>	<b>41</b>
<b>3.</b>	<b>EMPIRICKÁ ČÁST.....</b>	<b>43</b>
<b>3.1.</b>	<b>Cíl výzkumu.....</b>	<b>43</b>
<b>3.2.</b>	<b>Metoda výzkumu.....</b>	<b>44</b>
<b>3.3.</b>	<b>Zkoumané osoby.....</b>	<b>45</b>
<b>3.4.</b>	<b>Hypotézy.....</b>	<b>46</b>
<b>3.5.</b>	<b>Výsledky výzkumu získané z dotazníků pro učitele .....</b>	<b>47</b>
<b>3.6.</b>	<b>Výsledky výzkumu získané z dotazníků pro třetí třídu.....</b>	<b>61</b>
<b>3.7.</b>	<b>Výsledky výzkumu získané z dotazníků pro pátou třídu.....</b>	<b>73</b>

3.8.	Souhrnné výsledky výzkumu.....	85
3.9.	Závěr.....	92
4.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	93
5.	PŘÍLOHY.....	96



# 1. ÚVOD

Slova disciplína či kázeň dnes někteří rodiče a vychovatelé vyslovují s despektem. Zavání prý minulým stoletím, upjatostí a militantním přístupem k dětem. Zároveň ale víme, že bez kázně to dnes již nejde. Měli bychom se proto zamyslet nad tím, kolik disciplíny naše děti ve skutečnosti potřebují a jak tato vlastnost souvisí s ostatními pozitivními vlastnostmi. K nim patří například tolerance, touha po osobním rozvoji či přiměřená samostatnost. Možná by stačilo, kdybychom vyjádřili princip disciplinovanosti jinými slovy. Sebeovládání, vytrvalost a schopnost s přehledem zvládat obtížné situace či chaos – i to jsou vlastně synonyma pro kázeň.

Mnoho dnešních dětí však tyto vlastnosti postrádá jak v tělesné, tak v duševní oblasti. Bývají přehnaně zranitelné a častěji nemocné. I nárůst dětské agresivity může být hodnocen jako nedostatek kázně.

*„Anglický spisovatel Sommerset Maugham kdysi prohlásil, že není pyšný na své literární dílo, ale více na to, že již šedesát let každé ráno vstane z postele, vykoná ranní hygienu, oblékne se a večer učiní totéž – v opačném pořadí. „Jak je možné, že podle vás právě takové banality stojí za ocenění?“ – ptali se s nepochopením posluchači. „Psaní miluji, ale tyto každodenní povinnosti nesnáším,“ odpověděl Maugham.“ (Rodiče, 4/2004, s. 43)*

Kázeň znamená schopnost věnovat čas, úsilí a pozornost věcem, které vnímáme jako nepříjemné, nepohodlné, leč zároveň jako nezbytné. Aby se dítě naučilo s tak náročnou skutečností zacházet, potřebuje se s ní postupně seznámit a pochopit ji. K tomu však potřebuje pomoc – nejčastěji rodičovskou.

Co se týká přísnosti při *vynucování kázně*, je třeba si uvědomit, že po celá staletí v naší kultuře byl tělesný trest přirozeným prostředkem výchovy dětí. Jak uvádí Stanislav Bendl (2001) byl tělesný trest ve spojení se školou také mnohdy „výchovným obřadem“, což můžeme vidět i na mnohých dřívějších obrazech se školní tematikou.

Tělesnými tresty je charakterizována středověká výchova. Ve školách byla vyznávána zásada, že se žáci mají bít zcela pravidelně, a to minimálně 1x týdně. Tělesné tresty byly kruté, vykonávané pomocí hole, rákosky nebo biče. Nevyhnuły se jim ani děti ze šlechtických rodin. Z četných historických pramenů vyplývá, že různým

tělesným trestům, výpraskům a pokořování neunikly ani děti z královských rodin, jejichž výchova byla často velmi tvrdá. Důvodem takové výchovy bylo, aby se děti naučily respektovat a dodržovat normy chování a jednání.

Pokud se jedná o obsah kázeňských norem, způsob vynucování kázně a typu kázně v historickém rámci výchovy a školy, lze konstatovat, že jednotlivé pedagogické směry, školy, či systémy přistupovaly k otázkám kázně **rozdílně**. Už z tohoto důvodu je velice těžké kázeňské směry v rámci pedagogických systémů třídit či kategorizovat. (Bendl, 2001)

Tato diplomová práce se zabývá problematikou kázeňských přestupků o přestávkách na základní škole. Charakterizuje nekázeň, popisuje její mechanismy a vysvětluje její příčiny. Uvádí nejčastější formy kázeňských přestupků jako jsou např. agrese, šikana, záškoláctví či drogy. Obsahuje konkrétní metody a postupy prevence, nabízí praktické návody na řešení, a také samozřejmě upozorňuje na současný stav kázně na našich základních školách.

Mezi autory knih, které se zabývají problematikou nekázně patří především Bendl S., Langová M., Vacínová M., Ondráček P. a spousta dalších, kteří se specializují na dílčí část tohoto tématu. Jejich díla byla pro mne nezapomenutelnou inspirací a pomocí k napsání této diplomové práce.

Publikace mohou pomoci i učitelům a vychovatelům ve školách a školských zařízeních. Konkrétní příklady i návody na řešení této problematiky, kterými se zabývá především Stanislav Bendl, mohou splňovat úlohu metodické příručky a odborný text nabízí pedagogům výjimečné poučení o nelehké kapitole etopedie.

Cílem práce je zjistit nejen formy nejčastějších kázeňských přestupků, ale i rozdíly nekázně mezi třetím a pátým ročníkem a mezi chlapci a děvčaty na základní škole.

## **2.1. Vymezení pojmu „KÁZEŇ“**

Stanislav Bendl (2004) vymezuje kázeň jako vědomé dodržování zadaných norem chování. Stavebními kameny kázně jsou normy. Jejím hlavním rysem je dodržování těchto norem a vědomé podřízení se zadaným pravidlům. Moment podřízení je nejdůležitějším znakem všech faktů, které zahrnujeme pod pojem kázeň. Důležité

tedy je, aby si byl člověk vědom daných norem, aby je znal a věděl, jaké chování se od něho požaduje.

Otázka kázně je především otázkou mravní. Miroslav Cipro (1996) mluví o kázni jako o přísnější sestře morálky. Kázeň a mravnost mají hodně společného. Oba tyto fenomény se opírají o normy, pravidla lidského chování a jednání, dodržování příkazů a respektování určitých zákazů či zásad. Můžeme tedy říci, že společným jmenovatelem jsou normy chování a jednání. Rozdíl je ovšem v povaze těchto norem. Pokud někdo pomůže slepci přes ulici, nejedná se o projev kázně, nýbrž mravnosti.

Školní kázeň zdůrazňuje 3 základní funkce:

- vytváření nezbytných podmínek pro školní práci,
- příprava žáků pro život ve společnosti,
- pěstování základních návyků sebeovládání.

Stanislav Bendl (2004) dodává, že kázeň ve škole poskytuje dětem pocit jistoty a bezpečí, chrání je před agresivními spolužáky, přispívá ke zvyšování jejich výkonnosti a napomáhá efektivitě školní práce.

Pro zajímavost jsem se zeptala několika studentů na otázku: „Co si představujete pod pojmem kázeň?“ Sami si už můžeme udělat obrázek, jak moc jsou mladí lidé informovaní.

- *„Kázeň je norma chování, kterou prosazují učitelé ve škole.“*
- *„Kázeň jsou určená pravidla, která by se měla dodržovat.“*
- *„Kázeň je souhrn určitých pravidel, kterými bychom se měli řídit, respektovat je. Spousta dětí si myslí, že se kázeň týká pouze jich, ale není tomu tak. Dospělí by dětem měli vše objasnit a jít jim příkladem.“*
- *„Kázeň je forma chování, kterou vštěpujeme dětem i dospělým v určitých životních situacích. Třeba když se děti začínají nějakým způsobem projevovat, tak je můžeme přivést na správnou cestu. To samé se vztahuje i na dospělé, např. v zaměstnání apod.“*
- *„Kázeň je kladné chování člověka, slušné a disciplinované.“*
- *„Kázeň je dvojí. Dobrovolná, řekněme vnitřní, nebo-li sebekázeň a vynucená, například dopravní předpisy, zákony, ale i nepsaná pravidla nebo místní, rodové, pracovní zvyklosti.“*

## **2.2. Psychologické aspekty kázně**

O kázni z hlediska psychologického pojednává Uher v kapitole nazvané „Kázeň psychologicky“ (1924 s. 89 – 140). Připomíná, že znalost dítěte jakožto objektu, ke kterému se má kázeň vztahovat, je „nejprvnějším předpokladem veškeré úspěšné práce výchovné“. (Uher, 1924, s. 89) Proto se usilovalo o to, aby se výchovné působení opíralo o psychologický základ.

Klademe-li si otázky typu jak ukáznit jedince, školní třídu, co na jedince při ukáznění platí, jak vnímá a prožívá proces svého ukáznění, jakou vnitřní odezvu v něm vyvolává použití různých kázeňských prostředků a metod, **musíme žáka dobře znát**. Předpokladem pro úspěšnou výchovu je tedy rozumět psychice dítěte, vyznat se v jeho myšlenkových pochodech a proniknout do jeho citové sféry.

Psychologie nás též poučuje o tom, že některé psychické projevy žáků mohou být z hlediska mravů či morálky neutrální. Což se týká např. temperamentových vlastností žáka. Nelze však určit, který ze čtyř klasických druhů temperamentu je lepší, který je nositelem morálnějších vlastností. V každém temperamentu jsou totiž obsaženy předpoklady pro rozvinutí jak kladných, tak i záporných vlastností. (Bendl, 2001)

### **Vývojová podmíněnost neukázněného chování**

V průběhu svého vývoje se dítě postupně učí rozlišovat žádoucí (ukázněné) a nežádoucí (neukázněné) chování. Nestačí však pouze znát příslušné normy a pravidla, ale je nutné je také dodržovat. Dítě by mělo být schopné vzdát se momentální možnosti uspokojení, pokud by cesta k cíli tohoto uspokojení byla nevhodná či zakázaná. Signálem, že dítě dosáhlo stádia socializace, je schopnost reagovat na nedodržení norem pocitem viny.

Povědomost o základních normách lidského chování a respekt k nim je jednou ze základních podmínek dosažení školní zralosti. Pokud dítě není schopné tato základní pravidla akceptovat, nelze doporučit jeho nástup do školy.

Pro každé období školní docházky jsou charakteristické určité problémy chování, které signalizují že jedinec dosáhl určité vývojové fáze. (Bendl, 2001)

### **Raný školní věk (období 2 let po nástupu do školy)**

V raném školním věku se podle Vágnerové (1997a) jedná zejména o problémy nezralosti nebo nepřipravenosti. Některé děti nedovedou přijmout omezení, která jsou

daná rolí školáka, protože jsou stále ještě příliš infantilní. Takové děti neustále vyrušují, mluví, vybíhají z lavic. Nejsou s to kontrolovat své momentální impulsy a často si ani neuvědomují, že je ve škole něco podobného zakázáno.

Většina dětí se časem ve škole adaptuje a začíná se chovat přiměřenějším způsobem. V tomto věku nemusí jít o poruchy, nýbrž o drobnější problémy nezralého a nedostatečně socializovaného chování. *„Některé děti zcela jednoznačně nerespektují tabu osobního vlastnictví spolužáka a občas mu něco vezmou. Jde zatím spíše o nezralost autoregulace, než o plánované a vědomé překročení sociálních norem.“* (Vágnerová, 1997a, s. 62) Učitel přirozeně musí výchovně zasáhnout i v těchto případech, ovšem při uvědomění si příčiny takového chování.

### **Střední školní věk (8 – 11 let)**

V tomto věkovém období nabývá na významu vrstevnická skupina. Třída disponuje poměrně velkou autoritou a jednotliví žáci v ní potřebují získat ocenění a dobrý sociální status. Skupina žáků středního školního věku má však své vlastní normy, které jsou poměrně specifické a platné pro všechny členy. Pokud některý žák nesplňuje dané očekávání, je odmítán. Skupina už dovede jednat jako celek a dítě, které se odlišuje se stává terčem útoku. Zde nalézáme i příčinu, proč se v tomto období objevuje šikana nebo jiné skupinové prohřešky proti školním normám. (Bendl, 2001)

### **Puberta (11 – 15 let)**

Změna myšlení, která je způsobena rozvojem formálních logických operací, je významnou vývojovou charakteristikou v období puberty. V realitě se tendence k pubertálnímu negativismu projeví drzostmi, polemizování s učitelem, demonstrativně důsledným plněním různých formálnějších požadavků i demonstrativním provokováním. (Vágnerová, 1997a)

Společným jmenovatelem, podstatou či základem takového jednání je počínající osamostatňování se od rodičovské a školní autority. Dokazování si vlastní nezávislosti na společnosti se mnohdy projevuje rovněž symbolickým (oblékání), popř. fyzickým (vandalismus) útokem proti jejím hodnotám.

Dospívající se přestává identifikovat s rodinou, vrchu nabývá vrstevnická parta, ve které jedinec získává novou sociální identitu, která je dána jeho příslušností ke skupině. *„Tak se vytváří další specifická kategorie poruchového chování. (Dospívající např. krade v partě nebo pro partu, protože krádež je podmínkou jeho přijetí, chová se*

*násilně a agresivně, fetuje apod.) Zde už nejde jen o porušení norem, ale komplexní změnu respektovaných norem chování směrem k nežádoucí variantě“ (Vágnerová, 1997a, s.63)*

### **2.2.1. Příčiny nekázně žáků ve škole**

Faktory ovlivňující vývoj člověka se dělí na vnitřní a vnější. Vnitřní faktory jsou založeny na dědičnosti a fyziologii, k vnějším řadíme výchovu a prostředí. Příčiny nekázně tedy můžeme rozdělit na vnitřní a vnější. Třetí příčinou je kombinace obou faktorů.

Původů nekázně existuje celá řada. K hlavním zdrojům nekázně řadíme:

- rodinu a poruchy jejích funkcí;
- krizi pedagogických institucí;
- odliv kvalifikovaných učitelů ze škol;
- vysoké procento učitelů v důchodovém a předdůchodovém věku;
- nudu ve škole;
- úpadek autority, všeobecnou krizi hodnot;
- preferování materiálních zájmů;
- působení masmédií a všudypřítomnost nereálných představ v životě;
- úspěchanost dnešní doby aj.

*„Některé příčiny neukázněného, respektive sociálně patologického chování jsou stejné po tisíce let (dědičnost, touha po moci, bohatství a přepychu), jiné se mění s dobou a prostředím, do kterých se jedinec narodí.“ (Bendl, 2004, s. 29)*

Za hlavní příčiny nekázně žáků ve škole považujeme:

- větší dávku vrozené agresivity u některých dětí;
- některé poruchy chování jako např. hyperaktivita s poruchou pozornosti;
- nedostatečnou výchovu v rodině;
- životní prostředí;
- negativní vliv mediálního násilí;
- nudu;
- předvádění se chlapců před děvčaty a naopak;

- nedostatek možností sportovních i jiných aktivit o přestávkách;
- málo učitelů-mužů na základních školách aj.

Je těžké jednoznačně určit, které příčiny jsou základní a podstatné. Podle Bohumíry Lazarové (1998) je důležité chápat příčiny problémového chování ve vzájemných souvislostech, kdy se mohou společně kombinovat, podmiňovat, doplňovat či tvořit řetězce.

Stanislav Bendl (2004) uvádí dva principy. První je *princip neurčitosti*, který říká, že nejsme s to z množství vlivů působících na člověka změřit jejich váhu a určit jejich hierarchii. Druhý *princip svobody a vůle* vysvětluje, že vychovávaný jedinec sám vybírá a hodnotí vlivy, které na něho působí.

Bez analýzy situace, za které došlo k nekázní, včetně toho, co nevhodnému chování předcházelo, tj. bez znalosti příčin nekázně nemůžeme dospět k jejímu adekvátnímu řešení. Jednoduché a přímočaré závěry, na podkladě kterých přijímáme jednoduchá řešení, mohou celou věc ještě zhoršit. Nakonec můžeme třeba zjistit, že vzhledem k tomu, v jakých podmínkách žák vyrůstá, se ve škole chová ještě docela dobře. Příkladem může být následující učitelská zkušenost Stanislava Bendla (2004, s.38-39).

#### Zkušenost s neukázněným žákem, který nebyl zdaleka tak špatný, jak se jevil

*Když jsem před lety učil na základní škole, byl jsem třídním v páté třídě. Do třídy nám přibyl nový žák, který se od začátku choval neukázněně. Mluvil sprostě, lítal jako splašený po chodbě, pral se, nenosil domácí úkoly apod. Nebylo snad učitele, který by si na něho u mě nestěžoval. Doufal jsem, že si na třídních schůzkách budu moci o jeho chování popovídat s rodiči. Bohužel, nikdo z rodiny se dvakrát po sobě na schůzky nedostavil. Napsal jsem proto dopis chlapcově mamince, že bych s ní nutně potřeboval mluvit. Poté, co několikrát změnila termín schůzky, se přece jen jednoho dne dostavila do školy. Strávili jsme spolu zhruba dvě hodiny. Rozhovor to byl, alespoň pro mě, velice užitečný.*

*Dozvěděl jsem se, že chlapec, předtím než se s rodinou přestěhovali na okraj Prahy, chodil do školy nedaleko Ústí nad Labem. Vládla tam obrovská nekázeň. Matka to přičítala tomu, že v ní bylo mnoho Rómů. Mezi jeho spolužáky byla zhruba polovina Rómů, kteří spolu s některými dalšími výtečníky doslova tyranizovali učitelku.*

*Na okraj Prahy se rodina přestěhovala kvůli práci. Matka žila s mužem, který*

*nebyl otcem jejích tří dětí. Muž (nikoli manžel) měl pouze základní vzdělání a nikde nemohl sehnat práci. O děti se nezajímal. Chlapcova matka navíc docházela na psychiatrii, neboť na tom byla špatně s nervy. Chlapec se tudíž musel starat o dva mladší sourozence. Vodil je do školky, nakupoval atd. Byl ovšem prakticky bez dozoru. Často proseděl u televize půl dne. Nikdo se s ním neučil, nikdo ho nekontroloval.*

*Po rozhovoru s matkou jsem se dodatečně podivil, že chlapec je vůbec takový, jaký je. Neznat ho, čekal bych, že jeho chování ve škole bude ještě horší. Znalost rodinného prostředí a dalších okolností může vést k radikálnímu přehodnocení situace a ke změně postoje k dítěti. Poté, co jsem o celé věci informoval ostatní učitele, se situace zlepšila.*

### **2.2.2. Prevence nekázně**

Preventivní opatření, která by zajišťovala 100% poslušnost dětí, asi neexistují. Lze však určitými postupy počet kázeňských přestupků úspěšně snižovat. Nejjednodušším možným řešením, je snížit nebo úplně odstranit příčiny nekázně žáků ve škole.

Nekázeň žáků ve škole je také samozřejmě zapříčiněna nedostatečným vybavením školy, jako jsou pingpongové školy, basketbalové koše, skákací panák, společenské hry apod. Právě tyto možnosti zabavení se by zaručeně snížily nekázeň žáků ve škole o přestávkách.

Rozdílné pohledy na problematiku kázně oscilují mezi dvěma póly. Někteří favorizují přístup internalitní (vnitřní) kontroly, jež směřuje k vnímání potřeb jedince a druhí přísnou a úplnou kontrolu, v jejímž případě jsou zdůrazňovány potřeby skupiny nebo autority. Můžeme tak hovořit o dvou teoriích kázně. (Bendl, 2004)

Některé základní školy ve snaze přispět k prevenci možné kriminality zavádějí nepovinnou výuku etické výchovy. Ta se na některých základních školách vyučuje na prvním stupni jako mimoškolní a nepovinná činnost v odpoledních hodinách. Cílem této výuky je rozvíjet v dětech hlavní etické normy a mravní hodnoty, jako jsou čest, spravedlnost, slušnost, tolerance a úcta k rodičům a starším lidem. (<http://www.rodina.cz/clanek1836.htm>)



### **2.3. Vliv komunikace na kázeň**

Člověk se rodí se schopností naučit se vést dialog, ale záleží na něm, do jaké míry bude schopen komunikační dovednosti rozvíjet. Když člověk dobře ovládne umění vést dialog, naučí se nejen rychle a účinně získávat informace, ale také kultivovat vlastní vystupování a rozvíjet své sociální dovednosti. Škola je velmi vhodné prostředí pro trénování komunikačních dovedností. Jedná se o uzavřenou sociální skupinu, která nabízí širokou škálu možných sociálních vazeb. Ve škole si také žáci mohou osvojit jednání, která vyžadují různé sociální role. Chybné jednání zde nepřináší tak vážné důsledky jako v jiných prostředích. Zkrátka škola je pro procvičování dialogické komunikace ideální a komunikační výchova, která se stává rovnocennou složkou českého jazyka, má pro rozvíjení dialogu možnosti.

Pedagogická komunikace, která představuje velkou část komunikace ve škole, je určena časovými a prostorovými podmínkami, specifickými cíli a obsahem dialogu, účastníky komunikace, mezi nimiž existují již předem daná pravidla a normy chování. (<http://www.rvp.cz/clanek/53/224>)

Spousta dětí v dnešní době komunikuje pouze přes internet, SMS zprávy a nebo se raději zaměřuje na jednostrannou komunikaci s televizí či počítačovými hrami. Děti si zkrátka ve svém věku ještě neuvědomují důležitost komunikace pro jejich vývoj. Bohužel existuje i řada rodičů, kteří jen aby měli od dětí klid, tak je v těchto pasivních aktivitách jen podporují a nebo je přehlížejí. Tak jako mluvíme na malé miminko, tak je potřeba se věnovat i starším dětem. Každý věk má svá úskalí, a pokud tento fakt rodiče nejsou schopni přijmout, nelze se poté divit, když jejich ratolest má problémy s prospěchem, kouří, krade apod. Jak říká jedno staré přísloví „*Jablko nepadá daleko od stromu*“.

#### **2.3.1. Komunikace a potřeby dítěte**

Člověk je podle Petra Ondráčka (2003) ve svém prožívání, myšlení a chování podstatně ovlivňován, mírou uspokojení či frustrace následujících dvou potřeb:

- potřeby prosadit vlastní autentičnost, tzn. být druhými akceptován a přijímán ve své jedinečnosti, ale i v aktuálním rozpoložení a stavu,
- potřeby cítit se druhými pochopen, tzn. že druzí vnímají, co sděluje a rozumějí tomu, aniž by ho za to hodnotili, či redukovali, co se právě pokouší vyjádřit.

Hlavním prostředkem uspokojení těchto dvou potřeb je komunikace. Za pozitivně účinnou komunikaci lze označit takový sociální kontakt, při kterém zúčastněné osoby:

- mohou svobodně a beze strachu vyjadřovat své pocity, a myšlenky a zkušenosti,
- jeden druhému pozorně naslouchají,
- snaží se pochopit stanovisko druhého a významy, které přisuzuje situaci,
- navzájem se nesrovnávají, neposuzují a nehodnotí.

Pokud komunikace dospělých s dítětem nevykazuje tyto charakteristiky, jde o komunikaci ohrožující, která frustruje výše uvedené potřeby a může vést ke vzniku pochyb o vlastní hodnotě.

Psychologové doporučují používat tzv. **kongruentní komunikaci**, která nesráží sebevědomí dítěte a nesnižuje jeho sebeúctu. Učitelé používající tento způsob komunikace se vyjadřují spíše k situaci, ve které se nevhodné chování žáků projevilo, než k osobnosti žáků. Tím, že se zaměřují na popis situace, umožňují žákům, aby své chování sami zhodnotili a popřípadě i změnili.

Jsou-li žáci příliš závislí na svých učitelích, může to vést až k netečnosti, otrávenosti a nepřátelství vůči učitelům. Proto je důležité, aby učitelé žákům poskytovali co nejvíce příležitostí k samostatnému chování. Jedním ze způsobů, jak toho dosáhnout je nabídka několika možností, jak vyřešit nevhodné chování žáků. Příkladem může být následující situace:

*Učitel zjistí, že v jeho třídě někdo rozbil okno. K činu se nikdo nepřizná, a tak učitel žákům oznámí, že se vzniklá škoda musí uhradit. Navrhne jim dvě řešení. Prvním je, že peníze vezmou z třídního fondu. Druhou možností je, že druhý den předá zástupce třídy potřebnou částku, kterou buď přinesou viníci, nebo se na ni složí všichni. Učitel ponechá žákům možnost, aby se sami rozhodli pro jedno z řešení. (Kolektiv autorů, 2001)*

### **2.3.2. Komunikace s rodiči žáků**

Výše uvedené téma je častým zdrojem nedorozumění a svárů. Část rodičů zastává názor, že jim škola nemá co mluvit do výchovy dítěte, protože jejím úkolem je zprostředkovat žákům vědomosti a dovednosti. Jiní rodiče zase očekávají od učitele zvládnutí něčeho, v čem sami selhávají. Na druhé straně existuje řada učitelů, kteří

nechtějí mít s výchovným působením na žáky nic společného, protože vidí těžiště své práce ve zprostředkování znalostí a dovedností.

Spolupráce rodičů žáků s učitelem otevírá prostor pro jednotnou podporu vývoje dítěte za strany rodiny i školy, umožňuje společné hledání možných příčin i postupů řešení případných problémů žáka v učení, omezuje vliv informačních nepřesností apod. I když utváření kooperace s rodiči žáků není v jednotlivých případech zcela bezproblémové, vyplatí se jim nabízet kontakt a partnerské spolupůsobení.

Základní aspekty efektivní komunikace učitele s rodiči žáka lze popsat těmito body:

- pozorně a se zájmem naslouchat tomu, co rodiče sdělují,
- vycházet z přesvědčení, že rodiče mají zájem na tom, aby se jejich dítě ve škole cítilo dobře a mělo úspěch,
- vždy začít popisem toho, co se žákovi daří, jaké jsou jeho silné stránky apod.,
- vystupovat jako zasvěcený profesionál, který dobře zprostředkovává rodičům veškeré informace týkající se dítěte,
- být otevřený a upřímný, ale nikoli zraňující.

První rozhovor s rodiči má zvláštní význam, neboť se v něm v souvislosti s tzv. „*prvním dojmem*“ vytváří základ budoucích vztahů mezi učitelem a rodiči.

Pro pozitivní komunikaci s rodiči žáků jsou podstatné následující aspekty: využívání znalostí a dovedností efektivního vedení rozhovoru, vystupování vůči rodičům s respektem, podpora rodičů v otázkách domácí přípravy dítěte na výuku, informování a posílení vývojových možností žáka.

## **2.4. Školní řád jako základní norma kázně**

Aby mohla určitá instituce fungovat, musí být její chod upraven určitými normami. Nejinak je tomu v případě školy.

Chování žáků, ale i učitelů a ostatních pracovníků školy, se řídí podle stanovených pravidel. Školní řád si ovšem neklade za cíl pouze zajištění chodu školy, ale obsahuje jakousi mravní dimenzi, která se týká otázek slušnosti, ohleduplnosti, vzájemné tolerance apod.

## Struktura školního řádu

Pokud se řekne školní řád, vybaví se většině lidí pouze pravidla chování pro žáky. Vnitřní řád školy obsahuje i pravidla či povinnosti pro učitele, třídní učitele a ostatní pracovníky.

Některé školy věnují přípravě řádu, formulaci jednotlivých ustanovení velkou pozornost či se na jeho sestavení radí dokonce se žáky (tzv. žákovské smlouvy).

Školní řád představuje základní kázeňskou normu a jako takovému by mu měla být věnována patřičná pozornost. Začíná to už strukturou řádu, logickou návazností jednotlivých bodů, smyslností, funkčností apod.

Každá škola je povinna mít svůj školní řád, který je součástí školní dokumentace, a který má stanoven šest základních bodů (oblastí):

- chování žáka,
- docházka do školy,
- zacházení s učebnicemi, školními potřebami a školním majetkem,
- povinnost chránit zdraví své i svých spolužáků,
- plnění dalších pravidel vnitřního režimu školy,
- provoz školy a povinnosti pracovníků školy.

Ustanovení školního řádu musí být v souladu s Listinou základních práv a svobod a s Úmluvou o právech dítěte. V řádu některých škol se proto v úvodu nebo na konci objevuje formulace, že se zavazuje dodržovat Úmluvu o právech dítěte.

Školní řády ukazují, že se škola bez pořádku neobejde. Škola bez řádu nemůže efektivně fungovat. Dodržováním této „smlouvy“ spolu s plněním požadavků učitelů, vychovatelů a dalších pracovníků školy jsou rozhodujícím kritériem pro posuzování ukázněnosti žáků. Školní řád by měl být přesný, výstižný, funkční, pokud možno stručný a splnitelný. Žákům by měl být vysvětlen účel a význam jednotlivých pravidel školního řádu. Se školním řádem a dalšími pravidly chování by se mělo se žáky pracovat, žáci by se měli učit normám chování a jejich dodržování. (Bendl, 2001)

## **2.5. Formy kázeňských přestupků o přestávkách**

Ve škole platí stanovená pravidla chování, přesto se někteří žáci chovají jinak, protože tato pravidla nechápou – některá jsou příliš všeobecně nebo nesrozumitelně formulována. Pokud je postih nežádoucího chování pokaždé jiný (učitelé nehodnotí

rušivé chování jednotně), pak si žák vytvoří vlastní pravidla chování, která se postupem času upevňují.

Často jsou žáci za nežádoucí chování učitelem nevědomky odměněni zejména, když se jim podaří přerušit práci, které se chtějí vyhnout. Spolužáci se smějí, učitel se rozčílí, domlouvá jim apod.

Určitou možnost orientace v chování žáků k rozlišení dvou základních skupin tzv. „*obtížně vychovatelných*“ dětí nabízí A. Adler (1996). Podle větší či menší míry jejich aktivity lze rozlišit žáky na:

- *spíše pasivně rušivé* (nesnaživé, líné, příliš povolné, závislé na druhých, bojácné, plaché...); tyto formy chování se v nepříznivém případě mohou vyvinout v poruchy neurotického typu,
- *spíše aktivně rušivé* (panovačné, netrpělivé, vytahovačné, kruté...); tyto formy chování v nepříznivém případě mohou vyvinout v poruchy delikventního typu.

### **2.5.1. Drzost, vulgárnost**

Drzost či vulgárnost je dle mého názoru snad nejčastějším kázeňským přestupkem dětí na našich školách. Při prohlížení webových stránek jsem narazila na články Stanislava Bendla, zaměřující se na nekázeň žáků na našich školách. Proto bych zde ráda uvedla příklady nekázně žáků získané z jeho zkušeností a praxí. (<http://www.rodina.cz/clanek1836.htm>)

- *Učitelka českého jazyka, která od roku 1969 do roku 1990 neučila, měla právě hodinu češtiny v 9. třídě. Přibližně tři čtvrtiny žáků poslouchalo hudbu z walkmanů, aniž by věnovali učitelce jakoukoliv pozornost. Zbytek třídy se mezi sebou hlučně bavil. Učitelka procházela mezi lavicemi a rozdávala žákům opravené písemné práce. Žákyně, která měla z písemky nedostatečnou, reagovala na svou známku zcela spontánně výkřikem směrem k učitelce: „Ty krávo, to je už šestá koule! To si snad děláš prdel, ne?!“*
- *V téže hodině, když učitelka procházela mezi lavicemi, hodil jí jeden žák pod nohy propisku se slovy: „Seber tu tužku, ty stará krávo!“ Přítomní studenti se neodvážili zasáhnout a samozřejmě si kladli otázku, zda tyto neobvyklé zážitky svědčí o neschopnosti konkrétní učitelky, nebo zda mají širší význam.*

- *Učitelka při dozoru o malé přestávce na chodbě napomenula žáka 7. třídy, aby se nehonil s ostatními žáky. Ten pomalu dokráčel k učitelce a do očí jí řekl: „Vyser si voko, ty píčo!“ V kombinaci s předcházejícím příběhem lze usoudit, že míra vulgárnosti žáků se již nedá vysvětlit jen individuální neschopností konkrétní učitelky.*

Již z těchto příkladů vulgárnosti je možné si utvořit obrázek, jak to na našich školách chodí. Je zřejmé, že slovník dnešních dětí je značně odlišný než před 10ti lety. Spousta učitelů si stěžuje na žáky překračující meze slušnosti a mnohdy to nekončí pouze vulgarismy. Na našich školách převládá drzost vůči spolužákům a ne vůči učitelům, což by mnozí z nás pokládali za příznivější. Bohužel tomu tak není, jelikož by si každé dítě mělo uvědomit hodnotu lidské osobnosti a nesnižovat tak ostatní před druhými.

### **2.5.2 Agrese, násilné chování, rvačky**

Zatímco neklid, vyrušování, nepozornost, pasivita či lenivost a další podobné rušivě působící tendence v chování žáka lze považovat za více či méně drobnější prohřešky, které je mnohdy možné přehlížet, na násilí učitel reagovat musí – násilné chování žáka vůči věcem, osobám nebo vůči sobě samému přehlížet nelze. Ve školách nebývají žádnou výjimkou následující akty agrese popsané Petrem Ondráčkem (2003):

- provokování, nadávky, urážky, pomluvy apod. (verbální agrese),
- pošťuchování, kopání, bití, rvačky apod. (tělesná agrese),
- poškozování učebnic, pomůcek, zařízení apod. (agrese proti věcem),
- sebezraňování (agrese proti sobě).

S prvními projevy agresivního chování se můžeme setkat již útlém věku dítěte. Ne vždy však musí být agresivita v útlém věku dítěte předpokladem agresivity ve věku pozdějším. S agresivním chováním se setkáváme častěji u chlapců, výjimkou však není mnohdy stejně kruté šikanování u dívek – zpravidla však bývá lépe maskováno a tedy hůře odhalitelné než u chlapců. (Lazarová, 1998)

Příčiny agresivního chování mohou být různé. Obecně se jako možný zdroj uvádí nakumulovaná energie, která není patřičným způsobem odreagována. Násilné chování žáka je vždy výslednicí spolupůsobení faktorů zakotvených jak v jeho osobě (např. výbušný temperament, frustrovanost z neuspokojených důležitých potřeb apod.),

tak i v dané situaci (např. ponižování učitelem či spolužáky, odmítání druhými, strach ze selhání apod.).

Individuální psychologie A. Adlera (1996) vidí v násilném chování žáka výraz jeho ochranné strategie – z obavy před napadením a ujmou ze strany druhých převezme iniciativu a praktikuje obranu útokem. Neposlušnost je častým průvodním jevem agresivního chování, stejně jako neústupnost, nezdvořilost a patrný odstup od emocí vlastních i druhých lidí.

Pokud se žáci v přítomnosti učitele začnou prát, měl by ze dvou důvodů zakročit. Jednak patří mezi jeho výchovné úlohy dovést děti, aby se naučily řešit spory a konflikty jinými prostředky než nadávkami a ranami. Kromě toho je odpovědný za zdraví a tělesnou nedotčenost žáků v době, kterou stráví ve škole. I když je to mnohdy obtížné, nezbyvá než rvačku přerušit a protivníky od sebe oddělit. Při tom platí následující pravidla:

- zachovat klid a přehled,
- zabránit nejhoršímu (přerušit boj),
- poslat okolo stojící publikum pryč,
- nesnažit se hned o řešení sporu, nehledat viníka,
- určit termín rozhovoru o situaci a formulovat jeho smysl,
- vyzvat soupeře k závazku, že do rozhovoru přeruší všechny formy boje.

*„Zvládnout agresivní dítě aniž bychom sami použili násilí, je tím největším pedagogickým uměním. Vyvolat v agresorovi strach a tím mu zabránit v útoku (a ochránit oběť) je velmi často účinné a mnohdy i nezbytné.“ (Lazarová, 1998, s. 27)*

Zvláštním typem agrese je vandalismus. Označuje se tím svévolné poškozování a ničení veřejného i soukromého majetku či podobných statků, většinou pro vlastní potěšení nebo seberealizaci. Často chybí pro takový čin nějaký jasný motiv.

Vandalismus v rámci školních přestupků na prvním stupni je chápán jako ničení školního majetku či jiných věcí patřících buď zaměstnancům školy či spolužákům.

Tato forma agresivního chování je o něco příznivější v tom smyslu, že jedinec vybije svou zlost na hmotných předmětech a nezahrává si tak se zdravím ostatních.

### **2.5.3 Zvláštní forma agrese – „ŠIKANA“**

Slovo šikana pochází z francouzštiny (chicane), což znamená zlomyslně připravenou potíže, příkoří, či lstivé a zákeřné jednání. Patří sem zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování. Za šikanování se obvykle považuje agrese, které se dopouští jedinec nebo skupina vůči jedinci nebo skupině víceméně bezbranným pro jejich fyzickou slabost nebo pro nemožnost účinné obrany. Za charakteristické se považuje opakování agrese vůči téže oběti. Oběť však může být pod hrozbou násilí donucena sama vůči sobě k jednání, které jí ponižuje nebo jinak traumatizuje.

Šikana se objevuje v chování žáků zpravidla s přechodem do puberty, která přináší mnoho tělesných i duševních změn a vede k přechodným změnám sociálního chování.

Tendenci šikanovat druhé mají zpravidla ti žáci, kteří se v životě naučili, že je to účinný nástroj manipulace druhých. Šikanou si hlavně vylepšují svůj nízký pocit sebehodnoty, protože jim umožní cítit se důležitě, zajistit si příslušnost ke skupině vrstevníků či význačnou pozici v ní. (Ondráček, 2003)

U některých žáků existuje zvýšené riziko, že budou šikanováni. Většinou jde o děti citlivé, opatrné a tišší, než jsou ostatní. Oběti šikany pocítují strach, stud, bezmoc, špatně spí, mají často bolesti břicha a dříve či později začnou odmítat chodit do školy. Žák, který není schopen se účinně bránit, má právo na podporu učitele a nesmí být přenechán svému osudu. Proto musí učitel postupovat aktivně, ať už je to jakkoliv pracné a nepříjemné. Jde o to, promluvit si nejen s obětí šikany, ale i s žákem, který šikanuje. Také je smysluplné oslovit kolegy a projednat situaci s rodiči. (Ondráček, 2003)

### **Šikana, záležitost celé skupiny**

Pro pochopení fenoménu šikanování je důležité si uvědomit, že se jedná o onemocnění celé skupiny. Šikanování nikdy není pouze záležitostí agresora a oběti. Neodehrává se kdesi ve vzduchoprázdnu, nýbrž v kontextu vztahů nějaké konkrétní skupiny osob. Michal Kolář (2001) hovoří v tomto smyslu o šikaně jako o *poruše vztahů skupinového organismu, který podlehl infekci*.

Šikana je vždy záležitostí celé skupiny. Jejím důsledkem je deformace sociálních vztahů, hierarchie rolí a postojů k normám. Značným problémem je společenská tolerance šikany, která se stala součástí skupinových norem např. v armádě. Zde mívá charakter rituálu, který je přehlížen nebo tolerován. Šikana je také



projevem zneužití moci, kterou si jedinec svým postavením získal. *Šikana je silným sociálním stresem.*

#### Ukázka případu zárodečné a rané podoby šikanování (Kolář, 2001)

*Hanička byla ve druhé třídě odejmuta matce a umístěna do dětského domova. Okamžitě po nástupu do domova děti poznaly její mírnost, zvěřily její velký strach a začaly s ním pracovat. Dívka ústrky i rány snášela a nikdy se nebránila, protože se bála pustit se s někým do křížku. Hanička toužila po kamarádce, ale nikdo o ni nestál. Později jednu blízkou duši našla, jmenovala se Jitka. Ale jak jednou řekla, ona s ní byla jenom napůl. Když jí hrozilo nebezpečí, přidávala se na stranu silnějších. Jitka závislosti Hanky zneužívala. Izolace byla pro ni hrozná, cítila se úplně opuštěná. Snažila se proto dětem zavděčit. Když se někam v neděli šlo, půjčovala své nejlepší věci. V tom, co jí zůstalo, se potom cítila jako hastrůš.*

Vůči šikaně není stoprocentně imunní žádný třídní kolektiv. Avšak tam, kde jsou systematicky prohlubovány vzájemné pozitivní vztahy, rozvíjena sebedůvěra dětí a pěstován smysl pro vnímání potřeb druhých, tam skupinová dynamika do této destruktivní formy většinou nevyústí.

#### Typy a projevy šikany

Šikana má celou řadu variant a k odlišení druhů šikany se používají různá kritéria:

##### **1. podle "viditelnosti" šikany**

- šikanování skryté – projevuje se izolací oběti a vyloučením ze skupiny
- šikanování zjevné – má podobu fyzického násilí a ponižování

##### **2. podle míry nutné aktivity obětí**

- pasivní snášení ponižujícího jednání ostatních
- nedobrovolné vykonávání činnosti ve prospěch agresora

##### **3. podle zdroje, resp. formy útoku**

- fyzické šikanování (strkání, pohlavkování, podrážení nohou atd.)
- verbální šikanování (posmívání, nadávky, pomluvy)

- zastrašování násilím
- omezování svobody pohybu
- požadování peněz a další...

Petr Ondráček (2003) uvádí ještě jeden typ šikany, a tím je telefonická šikana, kdy agresori otravují, ruší, vyhrožují apod. přes telefon.

### **Protagonisté šikany**

V souvislosti se šikanováním běžně označujeme hlavní protagonisty šikanování jako agresory a oběti či šikanující a šikanované, popř. útočníky a napadené.

Osobnostní charakteristiky pachatelů a obětí šikany, ale i členů skupiny, kde se šikanuje, jsou pro vznik a vývoj tohoto jevu velmi důležité. Svůj význam má i osobnost pedagoga.

### **Oběť je vybírána často náhodně:**

*Sedmiletá holčička v brýlích s brašnou na zádech vychází ze školy. Čtyři osmáci na kolečkových bruslích do ní začínají narážet. Dívka padá na zem a pláče. Brýle leží kousek od ní. Jeden chlapec se pro ně ve smyku akrobaticky shýbá a hází jimi proti zdi.*  
(Kolář, 1997)

### **Charakteristika agresora**

Šikanující *agresor* je obvykle fyzicky zdatný a silný, ale neukázněný, s potřebou se předvádět a dokazovat svou převahu nad ostatními, bývá necitlivý a bezohledný. Nemívá dostatečně vyvinuté svědomí a za své chování se necítí vinen.

Michal Kolář (2001) klasifikuje agresory jako nadprůměrně tělesně zdatné jedince, silné a obratné, a to zvláště pokud jde o chlapce. Inteligence spojená s bezohledností a krutostí může vyvážit nedostatek tělesné síly. Agresor může pro svůj záměr získat skupinu, proti jejíž převaze je oběť bezmocná. Může dokonce šikanu vymyslet a zorganizovat, aniž by se sám oběti dotkl. Výzkumy ukázaly, že agresor má v průměru o něco horší prospěch než ostatní děti, je sebejistý, neúzkostný bez problémů, které bychom u něho rádi našli.

Pro šikanující děti je typická touha dominovat, bezohledně se prosazovat. Snadno se urazí, mají sklon vidět agresi proti sobě i tam, kde žádná není. Ubližovat druhým je pro ně radostí.

Z praktického diagnostického- nápravného hlediska zaznamenal Michal Kolář (2001) výskyt tří typů agresorů- iniciátorů šikanování:

**1. typ:** Hrubý, impulzivní, se silným energetickým přetlakem, kázeňskými problémy, narušeným vztahem k autoritě, někdy zapojený do gangů páchajících trestnou činností. Šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost.

**2. typ:** Velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, sevřený, zvýšeně úzkostný, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu. Násilí a mučení je cílené a rafinované, bez přítomnosti svědků.

**3. typ:** Srandista, optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, vlivný. Šikanuje pro pobavení sebe i ostatních.

### **Charakteristika oběti**

Nejdůležitější zjištění zní, že obětí šikany se může stát prakticky kdokoli. Šikana hrozí například dítěti, které přijde nově do sehraného kolektivu (např. žáci přistěhovalců ze zahraničí). Důležitou roli hraje viditelná odlišnost dítěte. Důležitým faktorem v šikaně je i rasová odlišnost, především barva pleti. Tragédií je, že šikanovanými jedinci jsou čím dál tím častěji hodní, ukáznění, bezproblémoví žáci.

Podle Říčana (1995) má šikanovaná oběť často nějaký handicap. Bývají to tiché, plaché, úzkostné, nejisté děti s nízkým sebevědomím. Jsou zvyklé se podřizovat. Jsou obvykle fyzicky slabé a neobratné, někdy jsou obézní nebo jinak nápadného zevnějšku. Důvodem k šikaně se stává příslušnost k nižší sociální vrstvě, rasová odlišnost apod. Tyto děti nemívají dobrý sociální status, často jde o samotáře.

Dětsí agresori se často zhoršují v prospěchu a stávají se členy pochybných part. Hůře využívají svých schopností a v dospělosti mají mnohem více konfliktů se zákonem než ostatní děti. Lze se domnívat, že dokážeme-li zastavit jejich agresi v dětském věku, snížíme riziko jejich kriminalizace v dospělosti.

Utrpení obětí dříve nebo později skončí. V dospělosti šikaně obyčejně uniknou, protože narozdíl od školních let mají možnost vybrat si prostředí, ve kterém se budou pohybovat. Na jejich osobnosti však zůstávají - zejména jestliže byly šikanovány dlouho a těžce - jizvy v podobě sklonu k depresi a k pochybám o sobě samém, pocitu méněcennosti.

## **Osobnost pedagoga**

Hlavním "nástrojem" pedagoga při ovlivňování skupiny a jednotlivců je jeho osobnost, proto musí pedagog sám sobě rozumět a znát své možnosti.

Děti jsou často zklamány tím, jak málo učitelé dělají proti šikaně, jak ji přehlížejí, jak podceňují utrpení, které znamená pro oběti, jak polovičatě a neobratně ji vyšetřují a jak málo ji trestají.

Typickým předsudkem učitelů - možná spíše výmluvou, proč nezasahují - je názor, že pokus o řešení by vedl jen k tomu, že by se šikana pečlivěji tajila, jinak by existovala beze změny. Učitelé nejednou sdílejí averzi a despekt dětského kolektivu k obětím a nedokážou tento postoj korigovat. Tím nepřímou vyjadřují souhlas s agresí a podporují ji. Učitel může dát dokonce bezděčně sám podnět k šikaně, když nesprávně použije ironie, nebo dokonce dítě přímo před celou třídou zesměšňuje.

Jedním z důvodů, proč mají někteří učitelé sklon šikanu přes její závažnost ignorovat - a tím ji dávat volnost - je jejich neschopnost jednotlivé případy vyšetřit a kázeňsky zvládnout. Velmi často jim k tomu chybí jak odborná průprava, tak podmínky. (Říčan, 1995)

Osobnost učitele je předpokladem pro zprostředkování podmínek sociálního chování žáků ve škole a uplatňuje se v jeho interpretaci. (Vacínová, 1994)

## **Úloha rodičů**

Škola může řadou opatření na úrovni jedinců, třídních kolektivů, celé školy i rodičovské veřejnosti snižovat nebezpečí šikany. Rodiče mohou od malička učit děti, jak dosahovat svých cílů neagresivním způsobem a své agresivní sklony brzdit a vhodně usměrňovat, aby se dovedly šikaně vyhnout nebo se jí bránit.

### **2.5.4 Lhaní**

K dalším formám kázeňských přestupků můžeme zařadit také lhaní. Signalizuje rozpor mezi danou situací a vyjádřením jedince, který překročil, nedodržel či nesplnil úkol. V závažných případech může lhaní přecházet až v antisociální chování, má-li charakter pomluvy nebo dokonce podvodu. Lež můžeme definovat jako vědomé nebo úmyslné zkreslení skutečnosti, při níž jedinec sleduje určitý cíl. Lži se od sebe mohou lišit motivy, které k nim vedou.

Patří sem:

- lež fantazijní,
- běžná lež z nutnosti,
- lež pro získání výhody,
- lež ve vzájemném vztahu dětí i dospělých,
- vychloubačná lež.

Předškolní dítě nerozlišuje asi do pěti let přesně mezi smyšlenkou a skutečností. Proto nelze jeho slovní výroky hodnotit jako lež. O úmyslné lži můžeme mluvit teprve tehdy, když si dítě tento svůj projev plně uvědomuje. Zpravidla to bývá mezi pátým až šestým rokem, a to jen v jednoduchých situacích.

Děti již v 7–8 letech dokáží rozlišovat skutečné jevy, a ví, že příběhy v pohádkách jsou vymyšlené, přesto pro ně svět představ neztrácí své kouzlo. Běžná lež z nutnosti je vyvolána snahou zlepšit smutnou skutečnost a vztahuje se na konkrétní případ. Za těchto okolností má lhář strach z objevení lži.

Rozvoj dítěte je závislý na prostředí, v němž vyrůstá a je úkolem rodiny poskytovat mu co nejvíce pozitivních vzorů. Přesto se objevuje ve školním věku běžná lež, kterou chce žák buď zatajit nějaký nepříznivý fakt (např. špatnou známku, rozbité kolo ...) nebo naopak předstírat lepší situaci než v jaké ve skutečnosti je.

Nejčastějším motivem lži v určité situaci je strach před trestem. S přibývajícím věkem jsou motivy lží komplikovanější, projevují se překračování určitých zákazů např. návštěva nedovolených zábav, filmů apod.

Ve vzájemném vztahu dětí i dospělých bývají příčiny lží velmi rozmanité. Vyskytují se jako kolegiální lži, které jsou vyvolávány solidaritou mezi sourozenci, spolužáky, kamarády. Naopak nekolegiální lež je příznakem určité nedůvěry, špatného úmyslu či zlomyslnosti.

Lež vychloubačná souvisí se snahou předčít své kamarády, zalíbit se a upoutat tak na sebe pozornost vrstevníků i dospělých. V těchto případech vypráví jedinec zajímavé smyšlené příhody nebo chce dokonce vyvolat závist. (Monatová, 1994)

#### **2.5.5. Záškoláctví, útěky**

Záškoláctvím trpí nejen jedinec, který se ho dopouští, ale i celá společnost. Míra záškoláctví je také ukazatelem správné funkce vzdělávacího systému. Pokud mají žáci

pocit, že školní vzdělání nemá smysl, a proto do školy nechodí, pak bychom se měli zamyslet nad způsoby a možnými prostředky, jakými s takovou situací můžeme bojovat.

Záškoláctví lze charakterizovat jako opakovanou neomluvenou nepřítomnost žáka ve výuce v rozsahu desítek až stovek zameškaných hodin. Tato situace je vyprovokována školním prostředím a může mít i více příčin, jako je:

- špatný prospěch,
- nesprávná výchovná péče rodiny,
- nevhodné působení učitele,
- strach ze školy.

Záškoláctví můžeme rozdělit do pěti hlavních kategorií:

### **Pravé záškoláctví**

Žák se ve škole neukazuje, ale rodiče si myslí, že do školy chodí.

### **Záškoláctví s vědomím rodičů**

Žák do školy nechodí, ale rodiče jsou o tom informováni. (např. žák strávil jeden den tím, že rodičům pomáhal v práci nebo se doma staral o nemocného sourozence)

### **Záškoláctví s klamáním rodičů**

Tato kategorie se týká dětí, které dokážou přesvědčit své rodiče, že je jim tak špatně, že nemohou jít do školy, i když se ve skutečnosti cítí dobře. Rodič pak napíše omluvenku z důvodů zdravotních potíží. Tuto kategorii bývá často obtížné rozlišit od záškoláctví s vědomím rodičů.

### **Útěky ze školy**

K tomuto druhu záškoláctví patří případy, kdy žáci do školy chodí, nechají si zapsat přítomnost, během dne pak ale na hodinu nebo dvě odejdou; přitom někdy zůstávají v prostorách školy.

### **Odmítání školy**

Do této skupiny řadíme žáky, kterým představa školní docházky činí psychické potíže. Patří sem poruchy pramenící z problémů ve škole, např. z pocitů, že je učení moc těžké, strach, že bude šikanován, školní fobie nebo deprese. V tomto případě je na místě vyhledání odborné lékařské pomoci. (Kyriacou, 2005)

### **2.5.6. Krádeže**

Nedostatky v morálních kvalitách a v oslabeném či dokonce negativním přístupu k hodnotám mohou být tak závažné, že vyústí v trestnou činnost.

Krádež lze charakterizovat jako trestný čin, jehož se dopustí jedinec tím, že si přivlastní cizí věc s úmyslem obohatit se na úkor původního majitele.

V mladším školním věku jde o dětské drobné krádeže. Přitom je třeba rozlišovat, zda dítě ukradne z hladu potraviny, zda si присvojí nějaký předmět, proto že se mu zalíbí či krade výhradně peníze, a to někdy dokonce na podnět rodiče případně jiného dospělého. Dítě, které krade pouze z důvodu hladu většina pedagogů jistě pochopí a snaží se mu pomoci. Když si však žák ve škole přivlastní již věc, která se mu zalíbila, jde v tomto případě již o závažnější přestupek, za který bývá již potrestán buď jen slovně domluvou, náhradou škody či důtkou třídního učitele. Ve třetím případě, kdy dítě krade již úmyslně peníze jde o velmi závažný přestupek, který se může řešit i přivoláním kriminální policie.

Cílem pedagogického působení je snaha překonat negativní postoje dětí a pozměnit jejich záporný přístup ke společnosti a ovlivnit jejich etické myšlení. (Monatová, 1994)

Mimořádnou situací je krádež ve škole i mimo ni. Vždy vnáší nedůvěru a podezřívavost do vztahů mezi žáky, vytrácí se z nich jistota a pohoda a žáci právem hledají oporu u svého učitele.

Při řešení případů odcizení žáci poznávají jak vůbec vznikají mravní normy a proč si je lidé vytvářejí. Tyto normy jsou přijímány proto, že se osvědčují, že lidem usnadňují spolupráci a život, přinejmenším v rámci skupiny. Krádež sice vede k výhodě jednotlivce, ale ve svých důsledcích škodí všem, a kdyby se schvalovala, nesmírně by to ztížilo společný život. Žáci tu zároveň konkrétně poznávají, jak se společnost proti takovému jednání brání. Tím se utvářejí elementy mravního vědomí, žáci vnikají do mravního uspořádání společnosti, i když někdy prostřednictvím vlastní chyby.

Děti, které ukradnou v samoobsluze čokoládu, těžko chápou, že ji musí zaplatit prodavačka a setkávají se jen s postihem vlastní osoby. Do chápání celého způsobu života společnosti teprve pronikají.

### **2.5.7 Drogy**

Ani malé děti již nejsou v bezpečí před hrůzami drogové závislosti. Již mnoho dětí se přímo za vraty školy setkala s dealery, kteří jim bez nejmenších výčitek nabízeli

své zákaznosné zboží třeba zdarma, jen aby je nalákali a připravili si své budoucí zákazníky. Příště už totiž budou platit – a platit budou stále. To je problém, se kterým se většina dnešních rodičů za svého vlastního dětství nesetkala.

Nešťastnou skutečností zůstává, že se prakticky všechny děti budou muset dříve nebo později rozhodnout, jak dál s drogami. Při této volbě na ně budou doléhat různé tlaky ze strany kamarádů. Šokujícím zjištěním je, že jsou do dnešního drogového šílenství doslova vtahovány děti již ve věku osmi let. (Elliottová, 1995)

Zaměříme-li se na smrt způsobenou drogami, uváděnou Petrem Rieslem (1999), budeme jistě překvapeni. V roce 1983 zemřelo v USA 4 000 osob na užívání drog, 40 000 osob na alkohol a 400 000 osob na následky kouření. Od té doby se problém v USA zhoršil a přenesl do západní Evropy také k nám.

### **Co je toxikomanie**

Toxikomanie je chorobný stav závislosti na droze či drogách, který je škodlivý osobnosti i společnosti.

Drogy v obecném slova smyslu jsou látky, které se užívají, lépe řečeno zneužívají, ke změně duševního stavu (tzn. nálady, prožívání stavu bdělosti či útlumu a chování). Tyto změny jsou způsobeny vlivem drog na CNS, jejíž činnost a výkonnost se projevuje kvalitou duševní činnosti. (Riesel, 1999)

Riesel (1999) dále uvádí některé náležitosti, které musí droga v užším slova smyslu splňovat:

- Musí mít účinek psychotropní, tedy že působí rychle a silně na centrální nervstvo.
- Musí být návyková. Návyk vzniká opakovaným užíváním drogy o to rychleji, čím je droga účinnější.
- Musí mít pověst, aby lákala k užívání. Zároveň by měla být lehce dostupná a ne příliš drahá.

### **Spouštěcí faktory**

S postupem času přibývá dětí, které s cílem experimentování, protestu, úniku, či později i s cílem uspokojení své závislosti sahají po drogách. V této sféře si opravdu můžeme stěžovat na nízkou aktivitu a nedostatek tvořivosti naší mladé generace. (Heller – Pecinovská, 1996)



Vliv drogy na osobnost v určitém prostředí a čase se může aktualizovat nebo urychlit negativními prožitky a událostmi. Mohou to být konflikty ve škole, v rodině, ve vztazích s vrstevníky – kamarády. Zvláště závažným podnětem může být ztráta či odloučení od osoby či osob pro život důležitých nebo nepostradatelných, např. úmrtí v rodině nebo rozvod rodičů.

Obzvláště významným spouštěcím faktorem může být tlak společenské skupiny na jedince, aby užíval drogy. Ten bývá vyvíjen v kolektivech a ve společnosti či partách dětí. Jakmile zneužívání drog zakoření v nějaké skupině, má pak tendenci se v ní šířit.

Experimentování s drogou je mezi mládeží a dětmi čím dál tím častější. Nejen, že umožňuje cítit se dobře i těm, kteří se jinak dobře necítí, ale také prožíváním množství změn, a to jak fyzických, tak i psychických a sociálních, kdy se děti dostávají do nesnází, se mnoho z nich uchýlí k „úniku od reality k drogám“. (Arterburn – Burns, 2001)

Jen pro zajímavost uvádím výsledky výzkumu frekvence kouření a trendy kouření dětí a mládeže od Hellera a Pecinovské (1996). Výzkum probíhal ve čtvrté, šesté a osmé třídě.

	<i>nekouřím</i>	<i>občas si zakouřím</i>	<i>bývá to denně</i>
všichni dotázaní	53,7 %	43,4 %	2,9 %
třída	4.	62,9 %	35,8 %
	6.	58,3 %	40,2 %
	8.	39,6 %	54,7 %
chlapci	43,2 %	52,7 %	4,1 %
děvčata	64,6 %	34,2 %	1,4 %
prospěch	„1“	63,7 %	35,7 %
	„2“	50,8 %	46,6 %
	„3“	41,9 %	51,5 %

Z této tabulky je zřejmé, že s horším prospěchem ve škole i s vyšším věkem stoupá procento žáků, kteří kouří nejen občas, ale i denně. Dále z jejich výzkumu vyplývá, že chlapců, kteří kouří je přibližně o 20% více než-li dívek.

## **2.6. Kázeňské prostředky**

Rodiče a učitelé spolu s dalšími vychovateli hledají nejrůznější kázeňské prostředky. Oblast kázeňských prostředků je velmi diferencovaná a bohatá. Přesto se často setkáváme s redukcí prostředků ukázkování na odměny a tresty. Mnozí lidé považují trest za jedinou účinnou metodu při výchově dětí. Žádná metoda však není samo o sobě dobrá nebo špatná, účinná i neúčinná.

Mezi kázeňské prostředky mimo jiné patří: tlučení ukazovátkem do tabule nebo do lavice přímo před žákem; bouchání pěstí nebo třídnicí do stolu; křičení; tleskání; klepání tužkou; telefonát rodičům; vrhání přísných pohledů; citové vydírání (učitel se rozbřečí); opuštění třídy učitelem, který před tím žákům oznámí, že jde na chvíli pryč, aby se mezitím uklidnili.

Vynalézavost učitelů skutečně nezná hranic. Stanislav Bendl (2004) ve své publikaci uvádí příklad, kdy učitelka odmítala vyučovat, pokud bude v hodině přítomna neukázněná žákyně, kterou učitelka přímo nesnášela. Pokud se žákyně nezvedla a neopustila třídu, nezahájila výuku. Dívka většinou trávila hodinu ve školní jídelně. Učivo si po té musela sama doplnit.

### **2.6.1 Učitelova reakce na kázeňské přestupky žáků**

Reakce učitelů na nevhodné sociální chování žáků a strategie jeho změny je ovlivněna stupněm závažnosti, který učitelé tomuto chování přisuzují. Učitelův přístup k nesprávnému chování jednoho žáka ovlivňuje chování ostatních žáků. Když učitel například reaguje na nekázeň jednoho žáka tak, že ostatní jasně a přesně pochopí, proč je dané chování nepřijatelné, snižuje se pravděpodobnost, že se toto chování v budoucnu projeví u ostatních žáků.

Při rozpoznávání rušivého chování lze vycházet z toho, že každý učitel zpravidla reaguje:

- rozčilením, když si někdo vynucuje jeho pozornost,
- vztekem, když někdo určuje dění v rozporu s jeho záměry,
- zlobou a popř. obavami, když je někým urážen nebo napadán verbálně či fyzicky,
- zoufáním a rezignací, když někdo odolává jeho snahám o navození změny situace.

Pro specifickou orientaci v konkrétních rušivých projevech žáka se vyplatí vycházet z vlastních afektivních reakcí a spontánních tendencí učitele.

Nejjednodušším prostředkem, kterým je možno reagovat na drobnou nekázeň, je **neverbální komunikace**. Mnohdy stačí, když se učitel na chvíli odmlčí a zaměří svůj přísný pohled na vyrušujícího žáka, postaví se k jeho lavici, a tím naznačí svou nespokojenost. Ve třídách, kde má učitel pevné postavení, tyto prostředky stačí. Jindy je však třeba použít **napomenutí**, které většinou vede k bezprostřední nápravě chování. Při

častém používání, ale hrozí, že se výskyt nevhodného rušivého chování bude zvyšovat. (Kolektiv autorů, 2001)

K dalším negativním důsledkům chování, které může učitel použít, řadí Novotová (2001) **odepření oblíbené činnosti, ztrátu žakovských privilegií, omezení jeho volného času, nápravu škody, kterou svým chováním způsobil apod.**

Sporným výchovným prostředkem je **trest**. Matějček (1994) popisuje tři funkce trestu. **Napravit škodu**, kterou dítě svým chováním způsobil (dítě uklidí, co rozházelo; spraví, co poškodilo; zaplatí ze svého kapesného škodu), **zabránit, aby se nesprávné chování opakovalo**, a také **zbavit viníka pocitu viny**. Matějček ukazuje, že odměna i trest mají vliv na utváření trvalejších postojů dítěte k určitým zásadám, ideálům a mravním normám. Pozitivně výchovně může působit trest jen v rukou člověka, který má dítě rád a naopak.

Zajímavý pohled na tuto problematiku má Říčan (1995), který poukazuje na nedostatek možností, jak žáky účinně postihnout za nevhodné chování. Žáci, zpravidla špatně socializovaní, si z běžných trestů, jako je poznámka v žakovské knížce nic nedělají. Fyzický trest učitelé použít nesmějí. Podle Říčana (1995) je odmítání fyzických trestů ovlivněno ideologickými, nikoliv vědeckými argumenty a je jedním z příznaků novodobého úpadku autority, smyslu pro autoritu a ochoty podrobovat se jí. Proto doporučuje přehodnotit vztah pedagogů k fyzickému trestu a navrhuje ho používat podle předem daných pravidel jako krajního výchovného prostředku. V současnosti však vzhledem k negativnímu postoji veřejnosti nelze fyzický trest v našich školách doporučit ani v krajních případech.

### **2.6.2 Tradiční kázeňské přestupky**

V nejširším slova smyslu je kázeňským prostředkem vše, co napomáhá k ukáznění žáků. Mezi klasické kázeňské prostředky řadíme příklad, slovo, zaměstnání, dozor, trest a odměnu. Uvedených šest kázeňských prostředků tvoří pomyslné jádro a lze na ně redukovat většinu stávajících metod ukáznování žáků.

## **Příklad**

Příklad je možno vymezit jako prostředek, pomocí kterého je prezentováno chování ve smyslově vnímatelné či alespoň konkrétně představitelné podobě.

Účelem příkladu je vyvolat a upevnit žádoucí chování jedince pomocí názorných a přitažlivých vzorů chování. Příklad, resp. model pomáhá člověku orientovat se ve složitém světě a nabízí dětem řešení konfliktních situací.

Příklad je psychologicky založen především na napodobovacím instinktu, který se u dítěte probouzí již v nejranějším věku. Dítě si vybírá a napodobuje určitý vzor, popř. se s ním identifikuje. Síla příkladu spočívá v tom, že tak činí dobrovolně, často s obdivem a nadšením. (Bendl, 2004)

Volba příkladu a formování jeho obrazu se děje podle určitého schématu, které Čáp popisuje takto: „*Děti ve věku do jedenácti až dvanácti let si většinou volí za model osobu s nápadnými znaky výjimečnosti, vyniknutí nad ostatní, hrdinství apod.*“ (Čáp-Mareš, 2001, s.262)

## **Slovo**

Prostředek, který označujeme jako „slovo“ se používá v různých formách a odstínech - příkaz, zákaz, napomenutí, výstraha, vysvětlení, poučení, rada aj. Může mít formu jak mluvenou, tak psanou (v žákovské knížce).

V případě slova jako kázeňského prostředku platí stará známá zásada *tříkrát měř, jednou řež*. Slovem totiž můžeme nejen pohladit a povzbudit, ale také ublížit, ponížit a demotivovat. Užitím nevhodných slov byt' v rozčilení, můžeme pohřbít dlouhodobé systematické výchovné úsilí. Jedna nevhodná poznámka na adresu žáka může navždy negativně ovlivnit jeho vztah k učitelí a ke škole. K účinnosti tohoto kázeňského prostředku výrazně přispívá když učitel napomíná žáky pro jejich dobro, resp. když si žáci tuto učitelovu motivaci uvědomují. (Bendl, 2004)

## **Zaměstnání**

Říká se, že kdo si hraje nezlobí. I ztělesněné dobro, pokud se nudí, začne myslet na všelijaké nepravosti. „Důkaz“, že když se někdo nudí, byt' by se jednalo o třeba jinak spravedlivého Krakonoše, a začne lidem dělat různé schválnosti, nám podává jeden z pohádkových příběhů seriálu „Krkonošské pohádky“ v publikaci Stanislava Bendla (2004).

### Jak Trautenberk vystrojil hostinu pro štěpanického barona

Vypravěč: *Chodí si jednou Krakonoš po své zahrádce, pobafává a nemá zrovna nic na práci. Zahrádka je poklizená, lesy čisté, zkrátka vše jak má být. Inu to jednomu přijde dlouhá chvíle.*

Krakonoš: *Co kdybych takhle vyvedl něco Trautenberkovi? Však on se mi už nadělal kousků. A pokoje nedá!*

Ve starších učebnicích pedagogiky je zaměstnání chápáno jako ve smyslu hry a práce. Hra je v případě malého dítěte nejlepší průpravou k opravdové práci. Hry i kázeň jsou založeny na pravidlech. Hráči - účastníci hry musí jednat ukázněně a respektovat předem dané nebo sjednané normy. Je známo, že dětská spravedlnost zachází často až do krajnosti. Dalším důležitým faktorem z hlediska kázně je nutnost koncentrace na činnost a průběh hry. V sociálním ohledu se žáci prostřednictvím hry učí překonávat překážky, ovládat svůj temperament, přijímat vítězství i porážku, vážit si svých soupeřů. Hry by měly být bezpečné, povzbuzující a vzdělávací.

Druhou formou zaměstnání je: rozdíl mezi hrou a užitečnou prací spočívající v tom, že hra je zábavná, kdežto práce často trvá delší dobu než pracovníkova chuť a způsobuje jakési přemožení a únavu. Z hlediska kázně je zde však nutné zmínit i pozitivní moment, neboť se takto posiluje vůle pracovníka, a tím se šlechtí i jeho charakter. (Bendl, 2004)

### **Dozor**

Dozor můžeme vymezit jako pozorování a sledování někoho nebo něčeho, co je svěřeno do naší péče, ochrany a odpovědnosti. V souvislosti se školou se jedná hlavně o přestávky, dále pak o dobu před zahájením ranního vyučování, školní jídelnu apod.

Účelem dozoru ve školách je jednak bdít nad dodržováním školního řádu a chránit žáky před škodlivými vlivy, a také zabránit případnému ohrožení zdraví dětí.

Mnohé školy nedoceňují význam dozoru o přestávkách, a to přesto, že na každé škole existuje pevný rozpis dozorů. Vykonávání dozoru bývá často formální, občas se dokonce stává, že učitel, který si potřebuje o přestávce „něco zařídit“, svou povinnost nevykonává. Formální vykonávání dozorů mnohdy pramení z únavy učitelů, neboť i oni si potřebují o přestávce odpočinout.

Přítomnost uznávané autority posiluje u dětí vůli dodržovat normy kázně. Přítomnost učitele dětem připomíná, jak se mají chovat.

Potřeba dozoru je největší u malých dětí. Jak se člověk stává starším a rozumnějším, dopřává se mu větší volnost. „*Dozoru je třeba potud, pokud se dítě nestane autonomní, pokud vůle jeho nevypěla tak, že bez cizí pomoci dovede řídit svoje jednání a zachovávat ustanovení.*“ (Uher, 1924, s. 186-187)

Učitelé sahají k dozoru proto, aby omezili volný pohyb žáků po škole, zamezili agresii, vulgárnosti, šikaně či užívání návykových látek mezi žáky, chránili je před škodlivými vlivy, motivovali žáky k dodržování školního řádu, vzbuzovali u dětí respekt k normám a podporovali vštěpování základních pravidel společenského chování a mravů. Dozor umožňuje učitelům okamžitou reakci na chování žáků v důsledku čehož dochází k vytvoření zpětné vazby (žák vidí odezvu na své chování). Výhodou je zde i osobní kontakt.

Vykonávání dozoru s sebou také nese určitá rizika, ke kterým patří možný pocit omezení svobody, kdy se dítě cítí neustále hlídáno. Riziko dozoru spočívá i v tom, že zatímco aktivní děti tlumí, pasivní nepodporuje. Jedním z úskalí dozoru je i skutečnost, že většinou nemá dlouhodobější efekt.

V případě dozoru platí zásada „důvěřuj, ale prověřuj“. Důležitou funkcí dozoru je to, že slouží k pozorování dítěte, chápání jeho individuality. Nutné je však vyvarovat se neetických forem a způsobů dozoru jako špehování nebo tajného dozoru prostřednictvím žáků (donašečství). (Bendl, 2004)

## **Trest**

Trest je starý jako výchova sama. Můžeme ho stručně vymezit jako nepříjemný následek zla, respektive neukázněného či nezákonného jednání. Trest je vnímán jako odplata za provinění, který postihuje provinilce zpravidla nějakou újmou.

Obecně plní trest tři hlavní účely, kterými jsou *odplata* (po špatném činu následuje vždy trest), *odstrašení* (trest odradí neukázněného žáka a jeho spolužáky od podobného chování v budoucnosti) a *náprava* (žák pochopí nevhodnost svého chování a uvědomí si, proč je třeba se příště chovat správně).

Účelem trestu ve škole je tedy udělit odplatu v zájmu spravedlnosti spolu se zdůrazněním toho, že společenství třídy a školy neschvaluje a odmítá daný čin, odstrašit žáky od kázeňských přestupků, resp. prevence a potlačení nekázně spolu s nápravou chování.

Učitelé sahají k trestům proto, aby udrželi kázeň ve škole a ve třídě, dali výstrahu ostatním neukázněným žákům (odstrašení), motivovali žáky k lepšímu

výkonu, pomohli žákům uvědomit si chyby, oslabili možnost zopakování stejných chyb. Učitelé též vycházejí z toho, že trest napomáhá učiteli získat si u žáků autoritu. V neposlední řadě si díky trestu žáci uvědomí, jaké chování je nepřijatelné, co si smí a nesmí dovolit.

Při zacházení s tímto kázeňským prostředkem však musí být učitelé opatrní a mnohdy zvažovat za jaké situace a jaký druh trestu mají udělit. Tím se dostáváme k rizikům udělování trestů, ke kterým patří to, že žák nemusí pociťovat trest jako odůvodněný, může trest pociťovat jako ponížení, učitel často uděluje trest v rozčilení nebo afektu, trest může vést k dlouhodobému strachu, vyvolání úzkosti a odporu, ztrátě motivace.

Účinky trestů lze jen obtížně předvídat. Závisejí na osobních vlastnostech žáka, jeho předchozích zkušenostech stylu výchovy v rodině, vztahu mezi ním a učitelem, dané situaci a souhrně dalších podmínek. (Bendl, 2004)

## **Odměna**

Odměna spolu s trestem patří mezi nejznámější a nejužívanější kázeňské prostředky. Odměňování je třeba přizpůsobovat individuálním odlišnostem dětí. Stejné chování může být pro jednoho snadné, pro jiného obtížné. Z tohoto důvodu bereme v úvahu i vynaložené úsilí a dobrou vůli dítěte. Ostýchavé, plaché a zakřiknuté děti chválíme častěji než děti sebevědomé.

Prakticky v každé třídě se najdou žáci, kteří navzdory tomu, že jsou dostatečně motivováni, nedosahují pronikavějších zlepšení. Jejich vynaložená práce a aktivita je často mnohonásobně větší než práce ostatních žáků, kteří přesto dosahují daleko lepších výsledků. Ve škole bychom neměli odměňovat stále stejné jedince. Učitel by se měl snažit vyzdvihnout každého, najít u něj jeho silnou stránku, za co žáka pochválit. Vhodně volená odměna dodává lidem pocit jistoty, sebedůvěry a sebeúcty, a tím i spokojenosti.

Odměny by měly s postupujícím věkem dětí více nabývat mravního než hmotného charakteru. Odměny, jako např. kladné hodnocení, pochvala, projev sympatie, jsou mnohdy účinnější než materiální odměny, neboť uspokojují potřeby uznání a výkonu. Čím větší má učitel autoritu, tím větší a důležitější odměnou je pro dítě uznání ze strany učitele. (Bendl, 2004)

### 2.6.3 Učitelé triky

Tuto skupinu kázeňských prostředků bychom mohli označit jako učitelé ukázkové finty nebo staré kantorské figle. Jedná se veskrze o prostředky, kde učitelé osvědčují svou zkušenost a vynalézavost v oblasti školní kázně. Radíme sem:

- **Poklesnutí hlasem.** Nemá smysl překřikovat třídu. Jednak si učitel namůže či poškodí hlasivky, jednak si děti na učitelův křik zvyknou a přestanou mu věnovat pozornost. Občasné poklesnutí hlasem upoutá jejich pozornost.
- **Procházení třídou.** Učitel by neměl neustále sedět za katedrou, ale měl by chodit po třídě, procházet uličkami, stoupnout si občas za poslední lavice. Získá tak přehled, vidí co se děje, resp. zabrání žákům, aby se věnovali jiným činnostem než těm, které souvisejí s vyučováním.
- **Využívání proxemiky,** tj. např. přiblížení se k neukázněnému žákovi, položení ruky na jeho rameno či na lavici. Výhodou je, že nepoutáme pozornost třídy a nerušíme ostatní žáky.
- **Využívání očního kontaktu.** Pokud se učitel obrací k celé třídě, je třeba, aby se díval žákům do očí, nikoliv aby koukal chvílemi do země nebo do stropu. Setkání očí ovšem nesmí trvat příliš dlouho. Výhodou takového přístupu je, že nemusíme mluvením a napomínáním přerušovat průběh vyučování.
- **Kladení otázek celé třídě.** Z hlediska pozornosti žáků a klidu ve třídě není dobré, pokud učitel nejdříve osloví žáka a po té mu položí otázku nebo když vyvolává žáky podle předem známého pořadí. Pro ostatní je to signál, že už nemusejí o věci přemýšlet, soustředit se na problém a dávat pozor. Pokud klademe otázky celé třídě, snáze se nám podaří zapojit více žáků do vyučování.
- **Přesazování žáků.** Při uplatňování této zásady se doporučuje, aby učitelé pravidelně přesazovali žáky kvůli tzv. komunikačním zónám učitele, se kterými učitelé nejvíce komunikují. Ukazuje se, že učitelé nevědomky - bez ohledu na to, jak se který žák učí - upřednostňují určité zóny ve třídě, kterými jsou většinou první dvě řady lavic ve třídě a výběžek doprostřed třídy. Stanislav Bendl (2004) ve své knize uvádí, že má nejfrekventovanější oblast komunikace většinou podobu křivky normálního rozdělení - hora Říp. Pokud si to situace vyžaduje, neměl by učitel váhat rozsadit i žáky, kteří se spolu v lavici neustále baví, vyrušují či jinak projevují svoji nekázeň. V tomto případě je nejvýhodnější posadit žáky do předních lavic, aby mohl učitel lépe sledovat a kontrolovat jejich chování.



- **Používání slůvek „prosím“ a „děkuji“ ve vztahu k žákům.** Dětem tím projevujeme úctu a zároveň je nenásilnou formou učíme zásadám zdvořilosti.

Pro zajímavost bychom mohli uvést specifické učitelské triky jako jsou: získání problémových žáků na svou stranu, umístění boxovacího pytle na chodbě, založení školního časopisu, tajemný učitelův zápis na zvláštní papír po té, co se žák dopustil závažnějšího přestupku, odstranění předmětu sporu apod.

Náročnost učitelského povolání spočívá mj. v tom, že učitel musí na neočekávané situace zareagovat okamžitě bez času na rozmyšlenou. Spousta tzv. triků vznikne jako bezprostřední reakce na nečekanou situaci. (Bendl, 2004)

## **2.7 Současný stav kázně na našich základních školách**

Chceme-li se zabývat problematikou kázně ve škole, měli bychom si odpovědět na otázku, v jaké míře se nekázeň žáků vyskytuje, zda způsobuje nesnáze při vyučování a zda činí učitelům a žákům potíže při pobytu ve škole.

Tuto kapitolu, jsem zařadila záměrně až na konec, aby plynule navazovala na empirickou část mé diplomové práce. Jelikož se kapitola opírá o výsledky dotazníkového šetření na 2. stupni základních škol prováděné Stanislavem Bendlem, jedná se spíše o část informativního charakteru. Můžeme tak porovnat některé výsledky z výzkumu na 1. stupni základní školy.

Pořadí	Druh přestupku	Ženy + Muži		Pořadí	Druh přestupku	Dívky – Chlapci	
		Počet	%			Počet	%
1	Drzost	167	85,2	1	Drzost	887	90,2
2	Vulgárnost	164	83,7	2	Vulgárnost	736	74,9
3	Vandalismus	101	51,5	3	Šikana	531	54,0
4	Šikana	94	48,0	4	Rvačky	514	52,3
5	Rvačky	84	42,9	5	Vandalismus	500	50,9
6	Krádeže	65	33,2	6	Kouření	381	38,8
7	Kouření	47	24,0	7	Krádeže	314	31,9
8	Záškoláctví	42	21,4	8	Záškoláctví	172	17,5
9	Alkohol	23	11,7	9	Alkohol	104	10,6
10	Hrubé chování	2	1,0	10	Drogy	70	7,1
	Žádné	12	6,1		Žádné	7	0,7

Učitelé i žáci se shodují v pořadí prvních dvou, častěji se vyskytujících přestupků, drzosti a vulgárnosti. Shoda mezi učiteli a žáky nastala dále u záškoláctví a

alkoholu. V případě dalších přestupků již nemůžeme konstatovat shodu, přesto se však jedná o minimální posuny: šikana (učitelé 4. místo x žáci 3. místo), rvačky (učitelé 5. místo x žáci 4. místo), krádeže (učitelé 6. místo x žáci 7. místo), kouření (učitelé 7. místo x žáci 6. místo). Pouze v případě vandalismu činí posun v pořadí mezi oběma soubory 2 místa (učitelé 3. místo x žáci 5. místo), ale z výše uvedené tabulky je vidět, že je mezi oběma soubory téměř absolutní shoda v počtu procent (učitelé 51,5% x žáci 50,9%).

Když porovnáme odpovědi učitelů a žáků, zjistíme, že učitelé jsou kritičtější v 5-ti z 9-ti případů, a to u vulgárnosti, vandalismu, krádeží, záškoláctví a alkoholu. (Bendl, 2001)

## **3. EMPIRICKÁ ČÁST**

### **3.1. Cíl výzkumu**

Na základě předchozí teoretické části, která poukazovala na celospolečenské problémy, jakým jsou např. kouření či konzumace alkoholu, jsem výzkumnou část zaměřila na zmapování nejčastějších kázeňských přestupků o přestávkách na jedné základní škole v Lomnici nad Popelkou.

Hlavním cílem výzkumu je zjistit projevy nekázně žáků o přestávkách, kde se děti nejčastěji pohybují, jaké mají možnosti „vybití“ o přestávkách, ale také zjistit, zda je zajištěna přítomnost dospělých na místech, kde dochází nejčastěji k nekázni, a zda je nekázeň častější u dívek nebo u chlapců.

V neposlední řadě je také výzkum zaměřen na zjištění ochoty a připravenosti učitelů řešit kázeňské přestupky.

## **3.2 Metoda výzkumu**

Jako hlavní metoda výzkumu pro žáky třetích a pátých tříd byl použit vlastní anonymní dotazník.

Pro učitele byl vypracován vlastní anonymní dotazník, jehož některé otázky přímo či nepřímo souvisí s otázkami z dotazníků pro žáky třetích a pátých tříd.

Dotazník je metoda hromadného získávání údajů pomocí písemných otázek. Otázky dělíme na položky otevřené, nestrukturované a uzavřené, strukturované. Lze použít i položky škálové. Podle účelu lze dotazník dělit na zkoumání názoru, postojů, zájmů, nebo vybraných znaků, dimenzí osobnosti k účelům diferenciatně diagnostickým. (Hartl P. 1993 str. 40)

**Dotazník pro žáky třetích a pátých tříd** obsahuje v první řadě potřebné údaje o třídě a pohlaví respondenta. V úvodu je dětem vysvětlen smysl dotazníku a následné využití při řešení daného problému. V instrukcích je zdůrazňovaná anonymita a způsob, jak dotazník vyplňovat. Dotazník obsahuje otázky uzavřené, polouzavřené i otevřené. Celkem má dotazník 9 otázek. Otázky se soustředí na zmapování možných míst zvýšené nekázně a na náplň přestávek dětí.

V každé třídě předcházel vypracování dotazníku otevřený rozhovor s dětmi na téma týkající se mé diplomové práce. Dotazník zakončuje poděkování za vyplnění.

**Dotazník pro učitele** se skládá pouze z 10-ti otázek, 5-ti uzavřených, 3 polouzavřených a 2 otevřených. V úvodu dotazníku je prosba o vyplnění a vysvětlení důvodu výzkumu. V instrukcích je zdůrazněna anonymita a způsob vyplnění. Otázky se soustředí na výskyt nekázně, na znalost a povědomí problematiky kázeňských přestupků. Na konci dotazníku nechybí poděkování za vyplnění.

### **3.3. Zkoumané osoby**

#### **ŽÁCI**

Výzkumu se celkem zúčastnilo 123 žáků ze základní školy v Lomnici nad Popelkou. Ve třetích třídách vyplnilo dotazník 63 žáků, z toho chlapců bylo 31 a dívek 32. V pátých třídách vyplnilo dotazník 60 žáků, z toho bylo 30 chlapců a 30 dívek.

#### **UČITELÉ**

Výzkumu se zúčastnilo 18 třídních učitelů ze základní školy v Lomnici nad Popelkou. Dotazníků bylo mezi učiteli rozdáno 24, ale pouze 18 bylo ochotno dotazník vyplnit a na otázky odpovědět.

### **3.4. Hypotézy**

Stanovila jsem si čtyři hypotézy, které se budu snažit buď dokázat nebo vyvrátit, a to pomocí dotazníku a otevřené diskuse v daných třídách.

#### **1. Hypotéza**

U chlapců bude výskyt kázeňských přestupků častější než u dívek.

#### **2. Hypotéza**

Děti 5. ročníku mají více kázeňských přestupků než děti ve 3. ročníku ZŠ.

#### **3. Hypotéza**

Nejčastější kázeňské přestupky o přestávkách se budou v páté i třetí třídě lišit.

#### **4. Hypotéza**

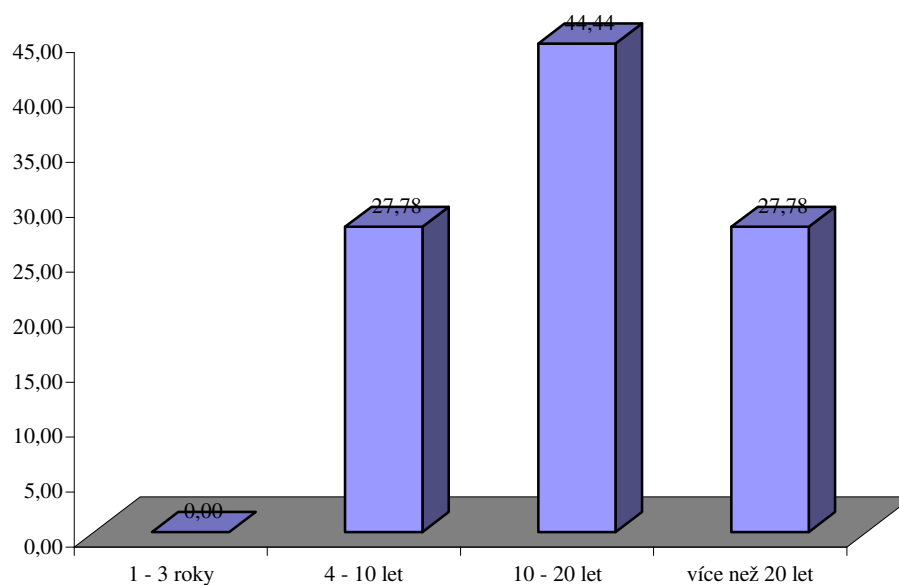
Tam, kde učitelé vykonávají dozory se nekázeň vyskytuje méně než tam, kde učitelé nejsou.

### **3.5. Výsledky výzkumu získané z dotazníků pro učitele**

**Otázka č. 1: „Jak dlouho vykonáváte učitelskou profesi?“**

Podle odpovědí učí na našich školách nejvíce učitelů, kteří svoji učitelskou profesi vykonávají 10-20 let. Tito učitelé tvoří 44% z celkového počtu dotázaných učitelů.

Délka praxe	počet učitelů	
	osoby	v %
1 - 3 roky	0	0,00
4 - 10 let	5	27,78
10 - 20 let	8	44,44
více než 20 let	5	27,78

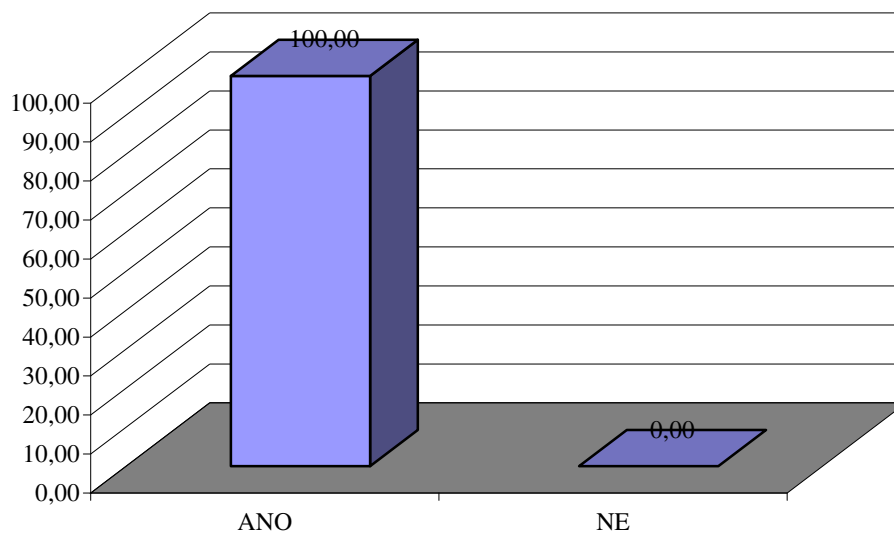




**Otázka č. 2: „Je nekázeň o přestávkách běžná u dětí z vaší třídy?“**

Učitelé se u této otázky shodli na 100%. Všech 18 dotázaných učitelů odpovědělo kladně na běžnost nekázně o přestávkách.

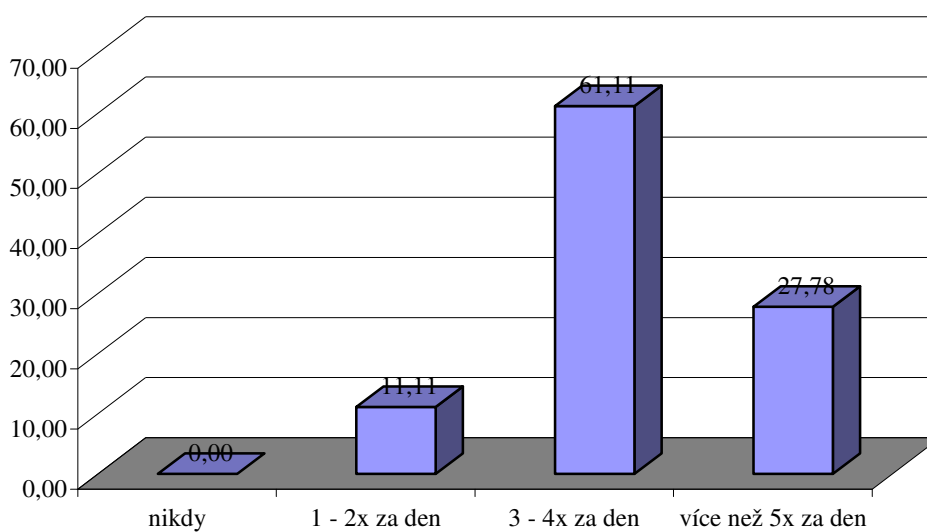
Otázka č.2	počet učitelů	
	osoby	v %
ANO	18	100,00
NE	0	0,00



**Otázka č. 3: „Jak často napomínáte o přestávkách žáky za nekázeň?“**

Naši učitelé většinou napomínají žáky za nekázeň 3-4krát za den, což je 61% z celkového počtu dotázaných učitelů. Více než 5krát napomíná žáky za nekázeň 5 učitelů tvořící necelých 28%.

Otázka č.3	počet učitelů	
	osoby	v %
nikdy	0	0,00
1 - 2x za den	2	11,11
3 - 4x za den	11	61,11
více než 5x za den	5	27,78

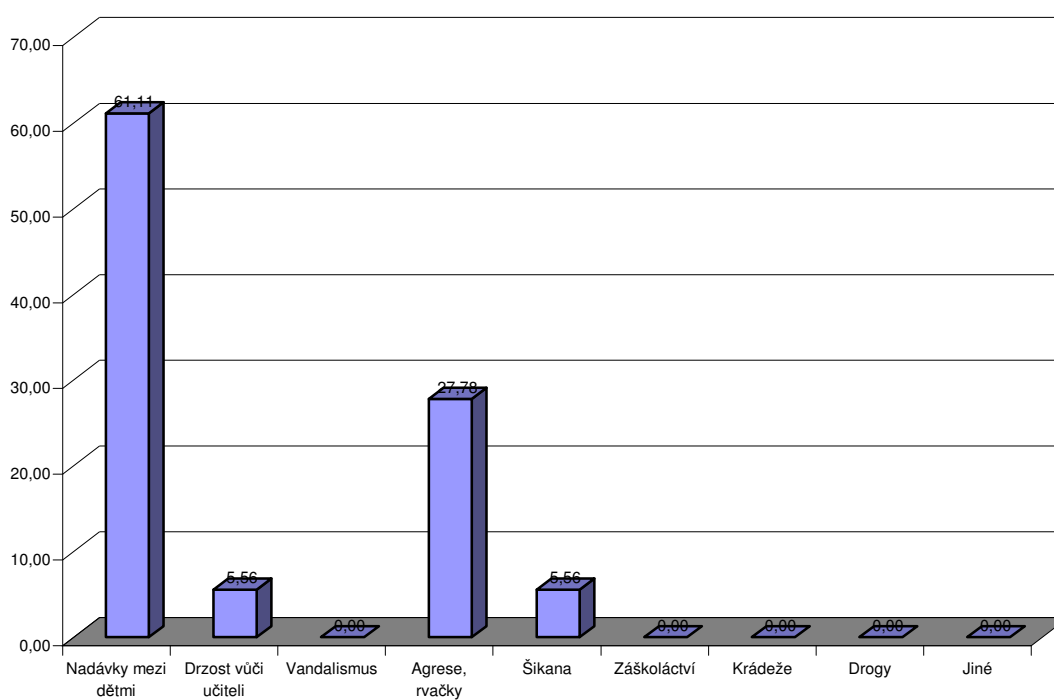


**Otázka č. 4: „Jaký typ nekázně převažuje o přestávkách u žáků z vaší třídy?“**

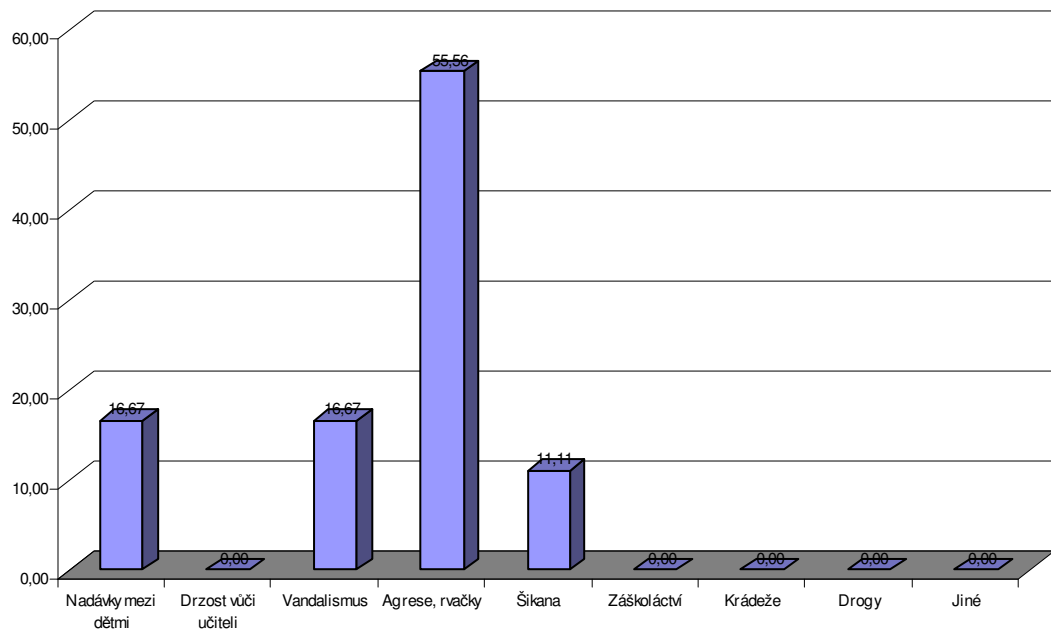
U této otázky měli učitelé zatrhnout první tři nejčastější typy nekázně. Tabulka nám ukazuje, že 11 učitelů (61%) se shodlo na 1. místě, a to u nádávek mezi dětmi. Druhý nejčastější typ nekázně pak uvedli agrese a rvačky (55%) a třetí vandalismus (28%).

Otázka č.4	počet učitelů					
	1. místo		2. místo		3. místo	
	osoby	v %	osoby	v %	osoby	v %
Nadávky mezi dětmi	11	61,11	3	16,67	4	22,22
Drzost vůči učitelé	1	5,56	0	0,00	0	0,00
Vandalismus	0	0,00	3	16,67	2	11,11
Agrese, rvačky	5	27,78	10	55,56	5	27,78
Šikana	1	5,56	2	11,11	2	11,11
Záškoláctví	0	0,00	0	0,00	3	16,67
Krádeže	0	0,00	0	0,00	2	11,11
Drogy	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Jiné	0	0,00	0	0,00	0	0,00

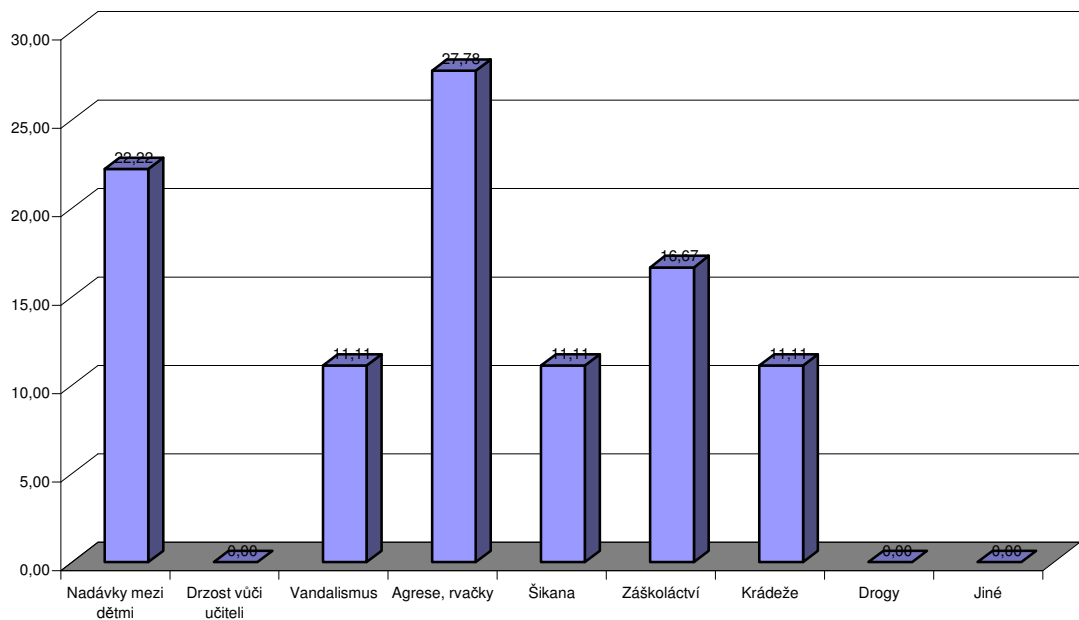
1. místo



## 2. místo



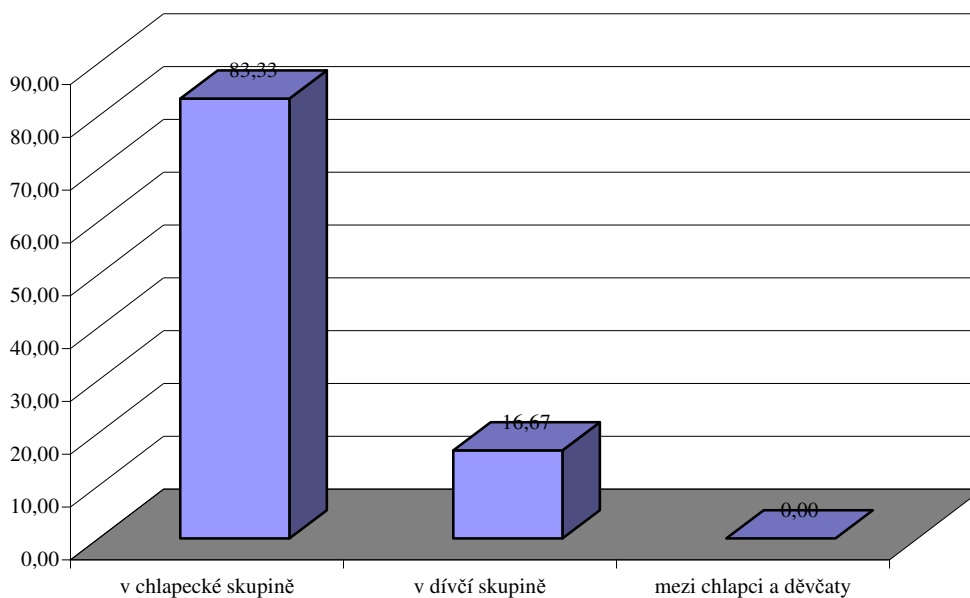
## 3. místo



**Otázka č. 5: „Řešíte kázeňské přestupky ve své třídě častěji u chlapců nebo u dívek?“**

Učitelé se v 83% shodli na častější nekázní u mezi chlapci než u mezi dívkami, a to celkem 15 pedagogů. Pouze tři z dotázaní učitelé, kteří tvoří necelých 17%, odpověděli, že je častější nekázeň v dívčí skupině.

Otázka č.5	počet učitelů	
	osoby	v %
v chlapecké skupině	15	83,33
v dívčí skupině	3	16,67
mezi chlapci a děvčaty	0	0,00

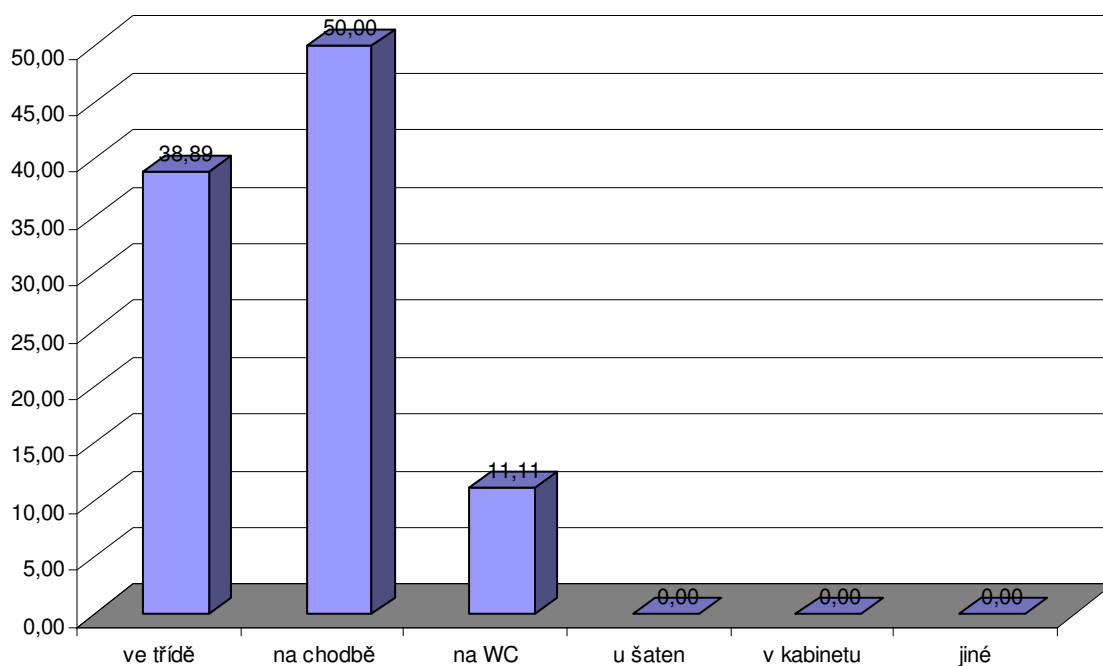


**Otázka č. 6: „V jakých místech se při dozoru o přestávce pohybujete?“**

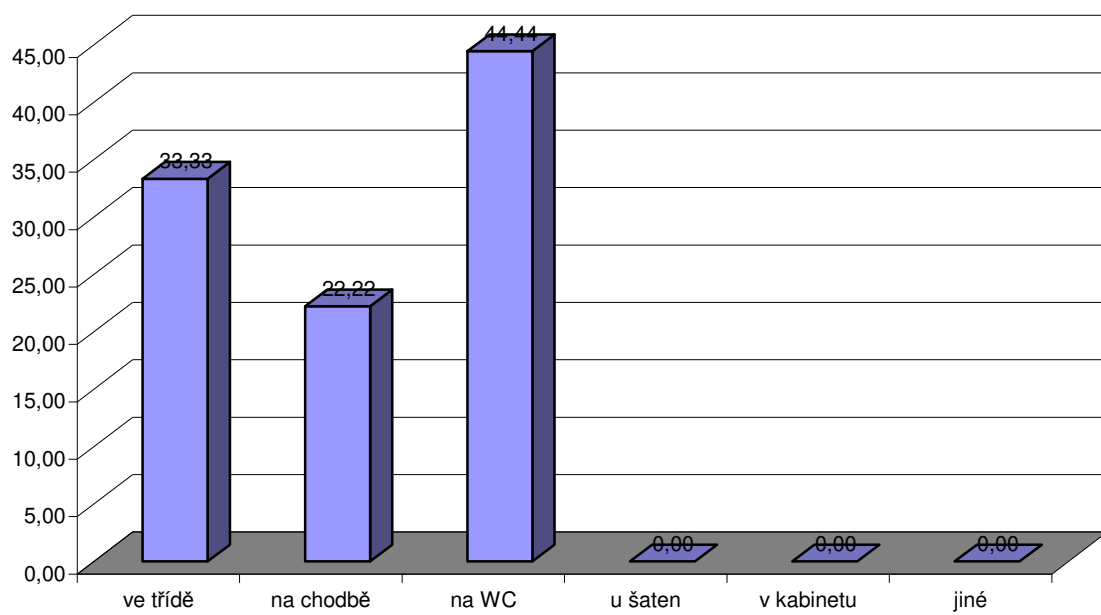
U této otázky měli učitelé opět zatrhnout tři nejčastější místa pobytu o přestávkách. Z tabulky je zřejmé, že mezi nejčastější místo, kde se učitelé pohybují patří chodba s 61%. Druhé velmi časté místo dozoru uváděli pedagogové WC (45%) a třetí nejčastější místo pobytu uvedlo 44% učitelů jako třídu.

Otázka č.6	počet učitelů					
	1. místo		2. místo		3. místo	
	osoby	v %	osoby	v %	osoby	v %
ve třídě	7	38,89	6	33,33	5	27,78
na chodbě	9	50,00	4	22,22	5	27,78
na WC	2	11,11	8	44,44	8	44,44
u šaten	0	0,00	0	0,00	0	0,00
v kabinetu	0	0,00	0	0,00	0	0,00
jiné	0	0,00	0	0,00	0	0,00

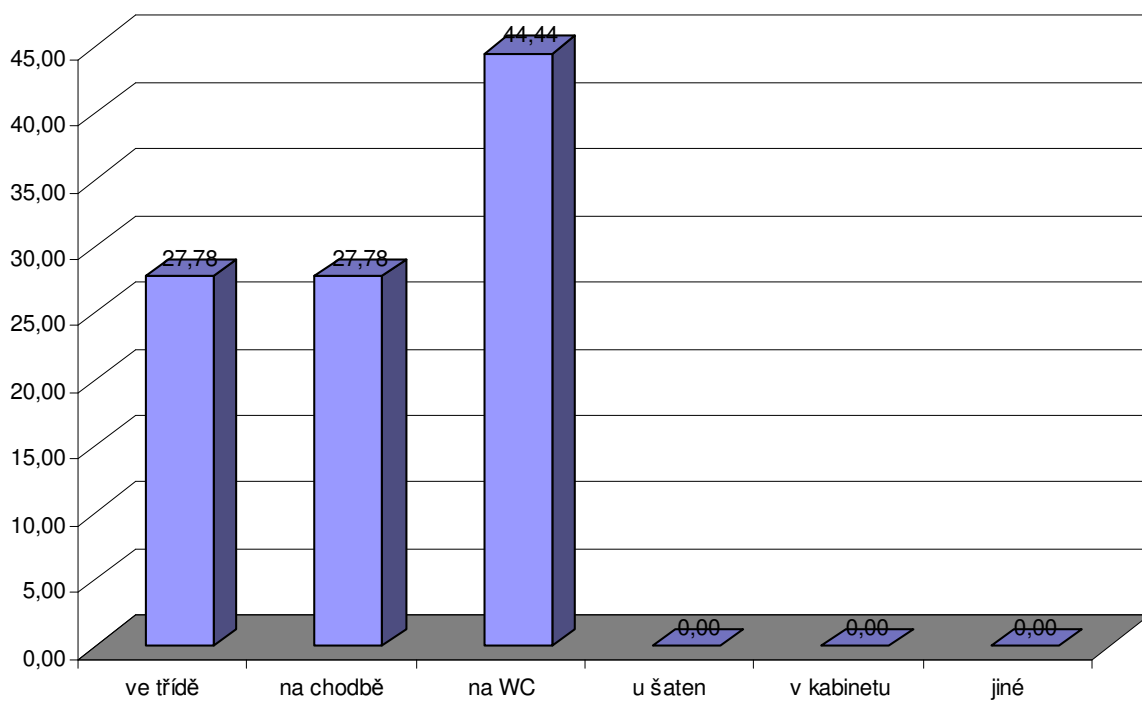
1. místo



## 2. místo



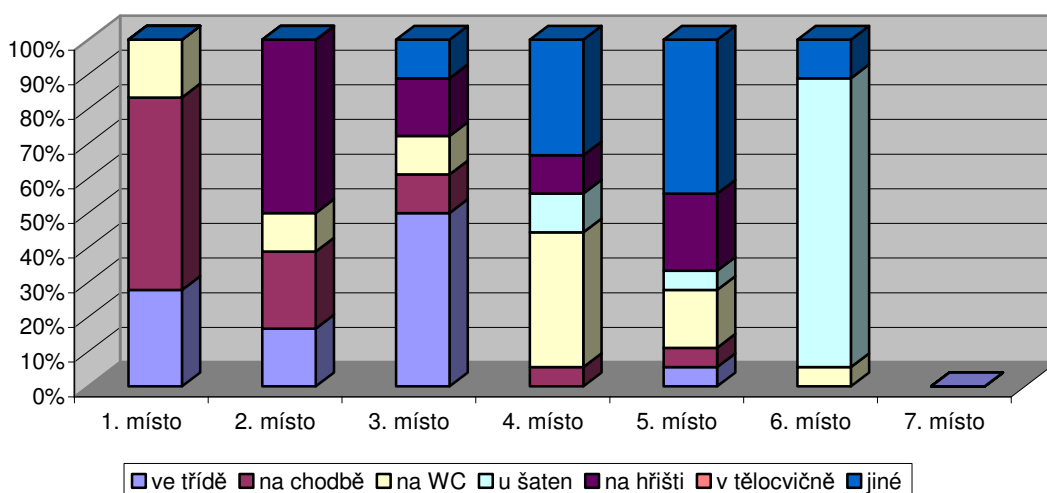
## 3. místo



**Otázka č. 7: „Kde se nejčastěji pohybují děti z vaší třídy o přestávkách?“**

U otázky zabývající se nejčastějším nejčastějšími místy pohybu dětí o přestávkách učitelé přiřazovali čísla od 1 do 7, kdy č. 1 značí nejčastější pohyb dětí. 10 (55%) učitelů považuje jako nejčastější místo pohybu chodbu. Jako 2. nejčastější místo pohybu uvedlo celkem 9 (50%) učitelů hřiště. Na 3. místě se shodlo také 9 (50%) učitelů na třídě. Nejméně navštěvovaným místem je tělocvična, do které nechodí žádný žák, jelikož je zamčená, a šatna, kam mají žáci přísný zákaz chodit.

Otázka č.7	počet učitelů						
	1. místo	2. místo	3. místo	4. místo	5. místo	6. místo	7. místo
ve třídě	5	3	9	0	1	0	0
na chodbě	10	4	2	1	1	0	0
na WC	3	2	2	7	3	1	0
u šaten	0	0	0	2	1	15	0
na hřišti	0	9	3	2	4	0	0
v tělocvičně	0	0	0	0	0	0	0
jiné	0	0	2	6	8	2	0

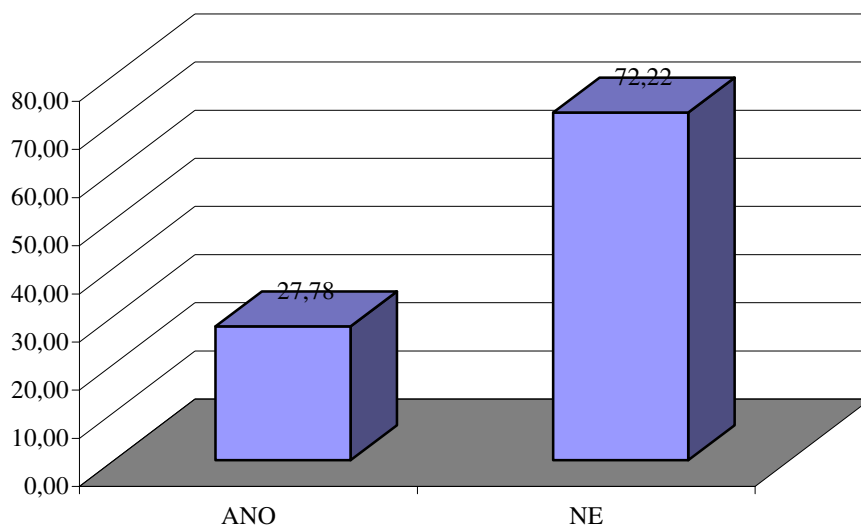




**Otázka č.8: „Řešili jste již ve vaší třídě šikanu?“**

Podle odpovědi dotázaných učitelů se šikana nevyhne žádné škole. Celkem řešilo ve třídě šikanu 5 učitelů z 18-ti dotázaných.

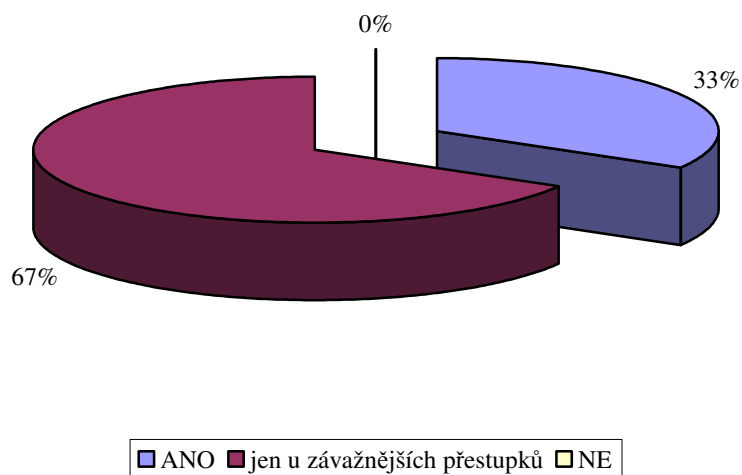
Otázka č.8	počet učitelů	
	osoby	v %
ANO	5	27,78
NE	13	72,22



**Otázka č. 9: „Informujete vždy rodiče o kázeňských přestupcích žáka?“**

Informovanost učitelů na našich základních školách je dle mého názoru dostačující. Téměř 67% učitelů informuje rodiče svých žáků jen při závažnějších kázeňských přestupcích. Zbýlých 33% učitelů sděluje učitelům veškeré kázeňské přestupky žáků.

Otázka č.9	počet učitelů	
	osoby	v %
ANO	6	33,33
jen u závažnějších přestupků	12	66,67
NE	0	0,00



**Otázka č. 10: „Jaké možnosti „vybití se“ o přestávkách mají žáci k dispozici?“**

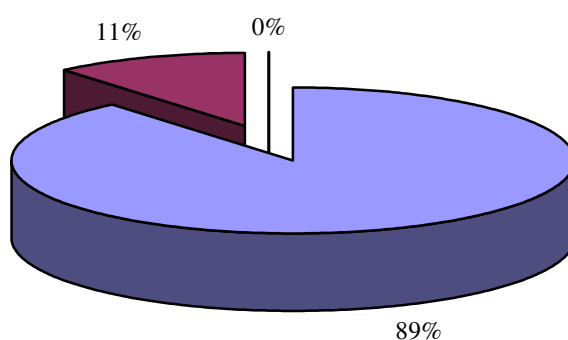
Z dané otázky vyplývá, že nejčastěji učitelé uváděli sportovní možnosti vyžití na školním hřišti, a to celkem 16krát. Druhou nejčastější možností pro děti byly zábavné hry jako jsou karty, pexesa, šachy, člověče nezlob se apod. Celkem jich tuto možnost uvedlo 14 pedagogů. 9 učitelů využívá o přestávkách pro žáky koberec, někdy s dopravními motivy. Pouze jeden učitel má k dispozici ve své třídě pro děti připraveného skákacího panáka.

Ze všech odpovědí, které mi učitelé uvedli, je zřejmé, že v této škole je nedostatek pohybových i jiných aktivit pro žáky o přestávce. I přes tuto skutečnost, je třeba uvést, že od 6-té třídy je zřízena sportovní třída, kde někteří žáci získávají vysoká ocenění za své sportovní výsledky.

**Otázka č. 11: „Myslíte, že má naše společnost vliv na nekázeň dětí ve škole?“**

Všichni učitelé si myslí, že má naše společnost vliv na nekázeň žáků ve škole. Pouze dva z nich svou odpověď nezdůvodnili. Většina z nich uvádí na prvním místě televizi nebo počítač. Velmi častými možnostmi byly zaměstnanost rodičů do pozdních hodin a vliv party. Pouze dva učitelé napsali do dotazníku špatnou spolupráci s rodinou. Dalšími vlivy, které se v dotaznících objevily byly: nejednotná výchova, nadbytek peněz, špatné sociální zázemí, záporné vzory v okolí a také nevhodné časopisy.

Otázka č.11	počet učitelů	
	osoby	v %
ANO + důvod	16	88,89
ANO - bez zdůvodnění	2	11,11
NE	0	0,00



■ ANO + důvod ■ ANO - bez zdůvodnění □ NE

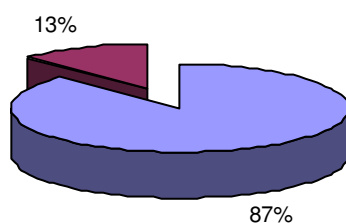
### **3.5. Výsledky výzkumu získané z dotazníků pro třetí třídu**

Otázka č. 1: „Chodíš rád(a) do školy?“

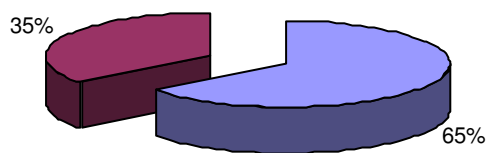
Většina našich dětí se dle odpovědí do školy těší a mají školu i rádi. Dohromady na tuto otázku z celkového počtu dotázaných žáků odpovědělo kladně 28 (87%) dívek a 20 (65%) chlapců. Pouze 4 dívky a 11 chlapců odpovědělo záporně na danou otázku.

Otázka č.1	počet žáků			
	dívky	v %	chlapci	v %
ANO	28	87,5	20	64,52
NE	4	12,5	11	35,48

Dívky



Chlapci



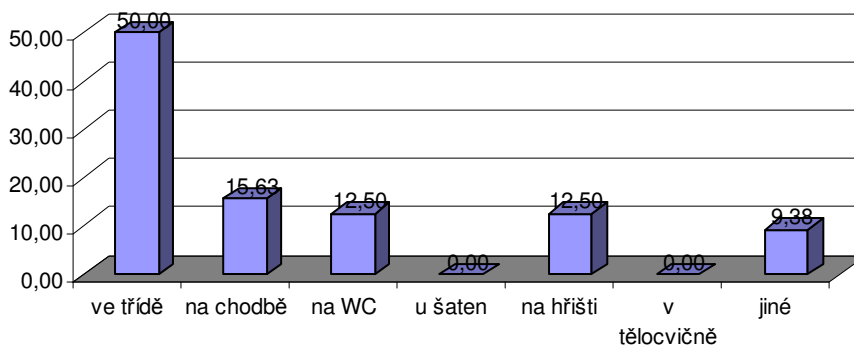
### Otázka č. 2: „Kde nejčastěji trávíš přestávky?“

Dívky se v tomto směru lehce odlišovali od chlapců. Jako nejčastější místo pohybu uváděli třídu (50%). Co se týče chodby, WC a hřiště prezentovalo vždy 4 – 5 dívek (13 – 16%). Místa jako jsou šatny a tělocvična neuvedla žádná z dívek. Pouze tři dívky ještě napsali, že navštěvují jídelnu, a to z důvodu dodržování pitného režimu.

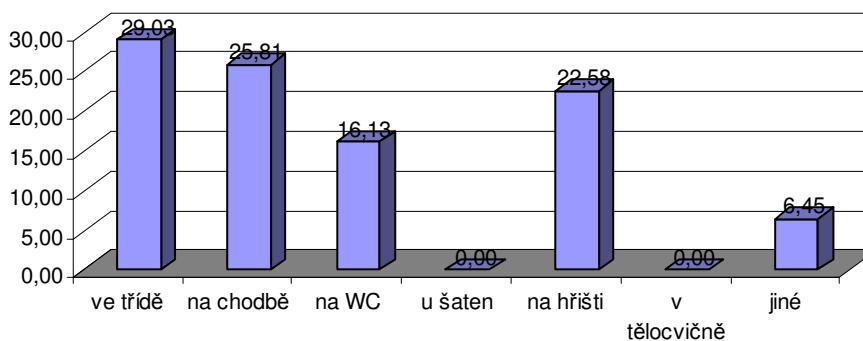
Chlapci nejčastěji uváděli třídu (30%) a chodbu (26%). Na dalším místě pak bylo hřiště s 23% a WC s 16%. Pouze dva chlapci uvedli návštěvu jídelny z téhož důvodu jako dívky. Šatny a tělocvičnu dle odpovědí nenavštěvují vůbec.

Otázka č.2	počet žáků			
	dívky	v %	chlapci	v %
ve třídě	16	50,00	9	29,03
na chodbě	5	15,63	8	25,81
na WC	4	12,50	5	16,13
u šaten	0	0,00	0	0,00
na hřišti	4	12,50	7	22,58
v tělocvičně	0	0,00	0	0,00
jiné	3	9,38	2	6,45

Dívky



Chlapci

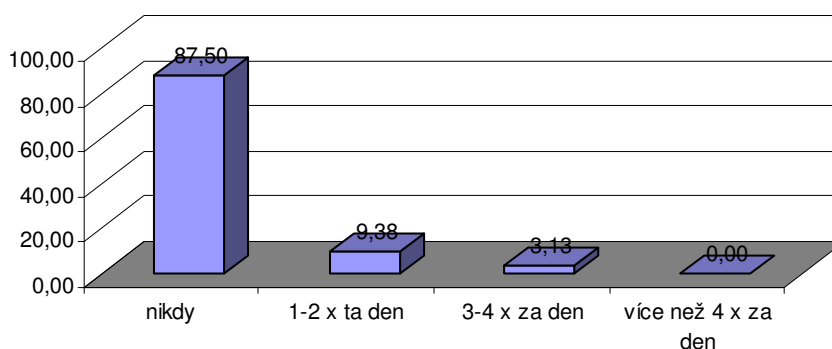


**Otázka č. 3: „Jak často jsi napomínán(a) o přestávce?“**

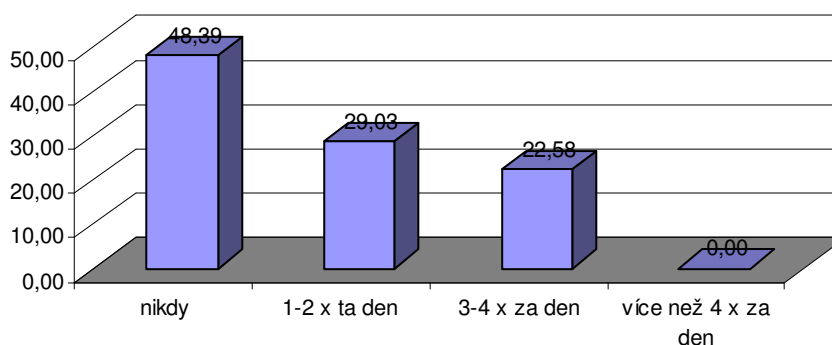
Četnost napomínání je dost rozlišná mezi dívkami a chlapci. Zatímco 28 (88%) dívek nebylo nikdy napomenuto, mezi chlapci jich je pouze 15 (48%). 1-2x za den je napomenuto necelých 10%, zatímco chlapců necelých 30%. Téměř 23% chlapců je napomínáno o přestávce 3-4x za den, dívka je tu pouze jedna, což tvoří 3% z celého počtu dotázaných dívek. Více než 4x za den není napomínán nikdo.

Otázka č.3	počet žáků			
	dívky	v %	chlapci	v %
nikdy	28	87,50	15	48,39
1-2 x ta den	3	9,38	9	29,03
3-4 x za den	1	3,13	7	22,58
více než 4 x za den	0	0,00	0	0,00

Dívky



Chlapci



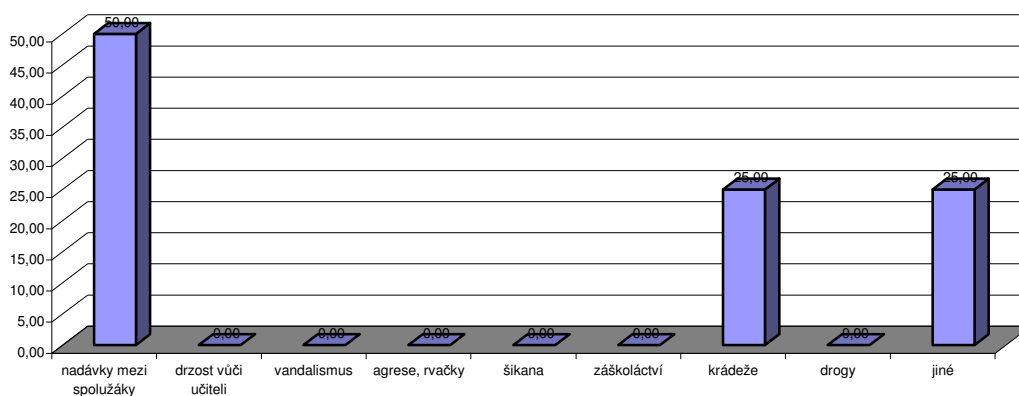


#### Otázka č. 4: „Za co jsi nejčastěji napomínán(a) o přestávce?“

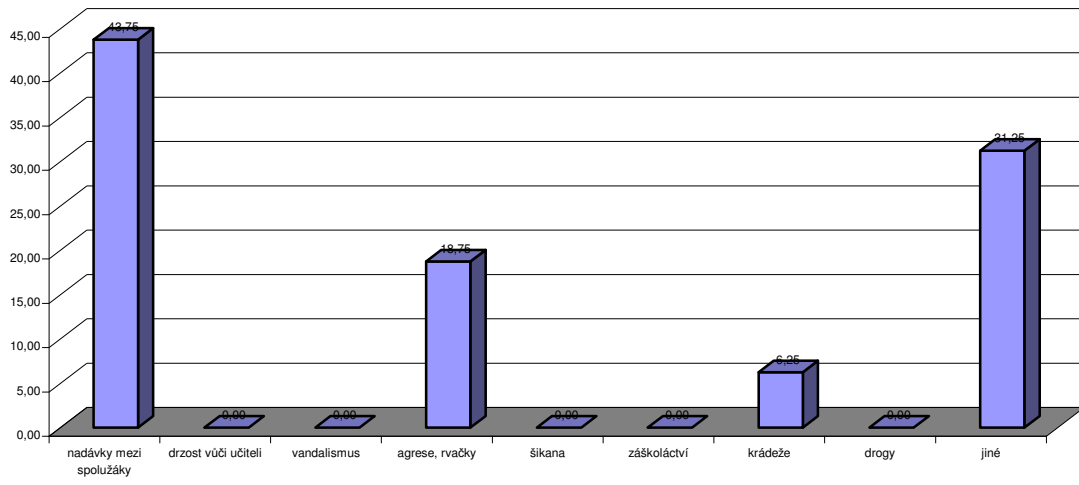
Na tuto otázku odpovídala z celkového počtu respondentů pouze jedna třetina žáků. Dvě dívky (6%) a sedm chlapců (23%) zde uvedlo jako nejčastější typ nekázně „nadávky mezi spolužáky“. Necelých 10% chlapců uvedlo „agresi a rvačky“. Co se týče krádeží, tak zde se chlapci i dívky shodli. Jedna dívka a jeden chlapec se přiznali, že už byli napomínáni za krádež. V neposlední řadě se zde vyskytuje 16% chlapců a 3% dívek, kteří jsou napomínáni za běhání po chodbě.

Otázka č.4	počet žáků			
	dívky	v %	chlapci	v %
nadávky mezi spolužáky	2	6,25	7	22,58
drzost vůči učitelí	0	0,00	0	0,00
vandalismus	0	0,00	0	0,00
agrese, rvačky	0	0,00	3	9,68
šikana	0	0,00	0	0,00
záškoláctví	0	0,00	0	0,00
krádeže	1	3,13	1	3,23
drogy	0	0,00	0	0,00
jiné	1	3,13	5	16,13

Dívky



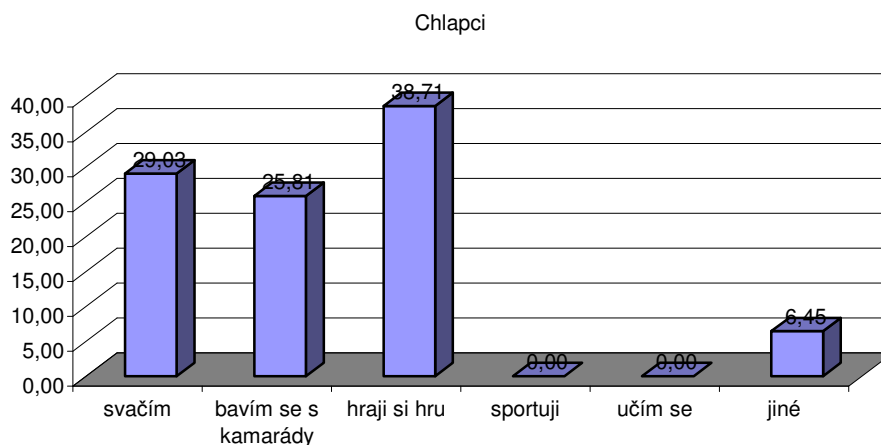
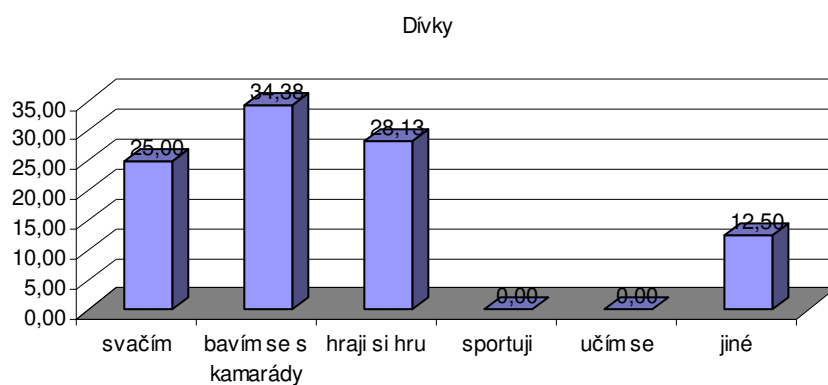
## Chlapci



**Otázka č. 5: „Co děláš nejčastěji o přestávkách?“**

Z šesti možných odpovědí nejčastěji dívky uváděly „povídání si s kamarády“ (34%) a chlapci si nejčastěji hrají hru (39%). Další velmi častou činností byla u dívek svačina a hraní her. Chlapci uváděli totožně svačinu a dále „povídání si s kamarády“. Jako poslední možnost prezentovali návštěvu již výše zmiňované jídelny.

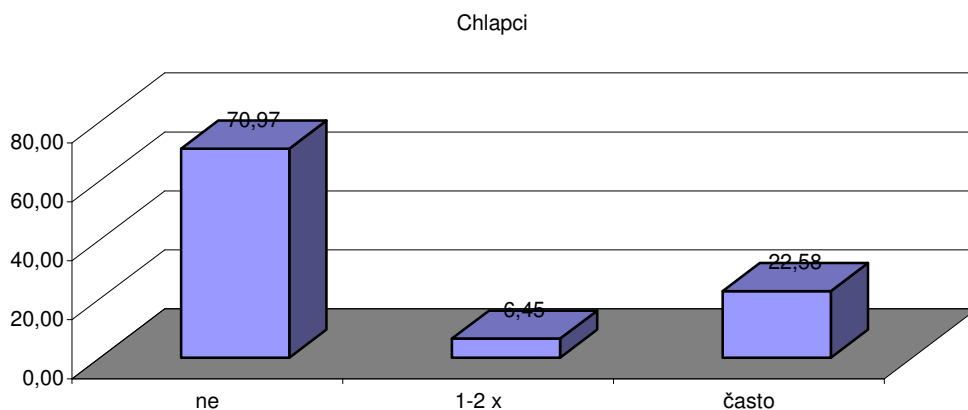
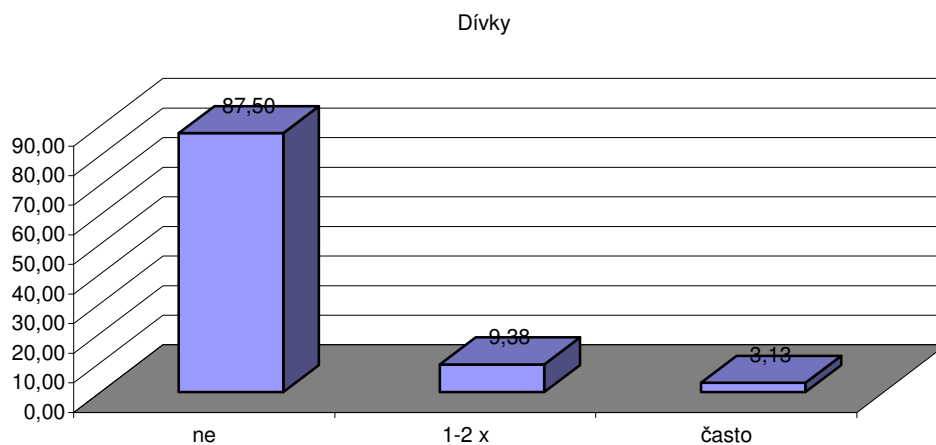
Otázka č.5	počet žáků			
	dívky	v %	chlapci	v %
svačím	8	25,00	9	29,03
bavím se s kamarády	11	34,38	8	25,81
hrají si hru	9	28,13	12	38,71
sportuji	0	0,00	0	0,00
učím se	0	0,00	0	0,00
jiné	4	12,50	2	6,45



**Otázka č. 6: „Ublížíval Ti o přestávce někdo ze třídy nebo ze školy?“**

Otázka týkající se v podstatě šikany byla značně překvapující. 10% dívek a 7% chlapců bylo již 1-2x někdy ubližováno. Časté ubližování napsalo z celkového počtu respondentů 23% chlapců a 3% dívek. Ostatním žákům nebylo dle jejich vyjádření nikdy ubližováno.

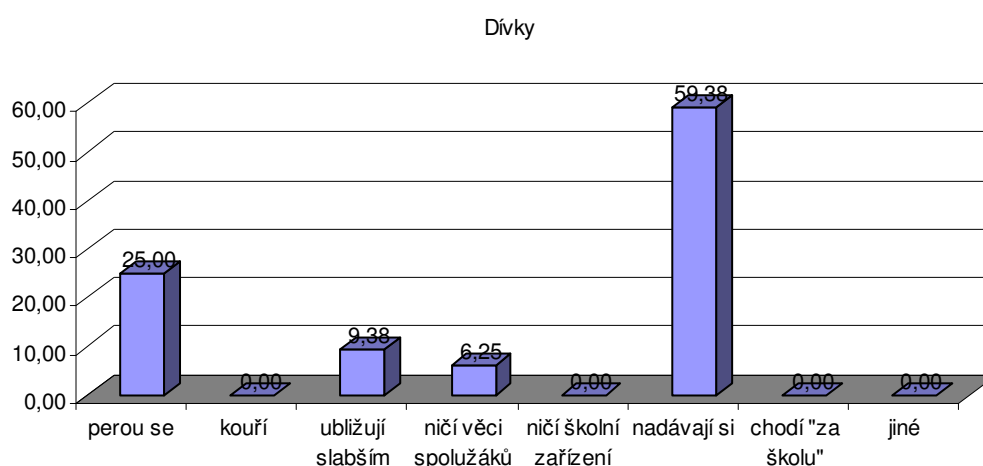
Otázka č.6	počet žáků			
	dívky	v %	chlapci	v %
ne	28	87,50	22	70,97
1-2 x	3	9,38	2	6,45
často	1	3,13	7	22,58



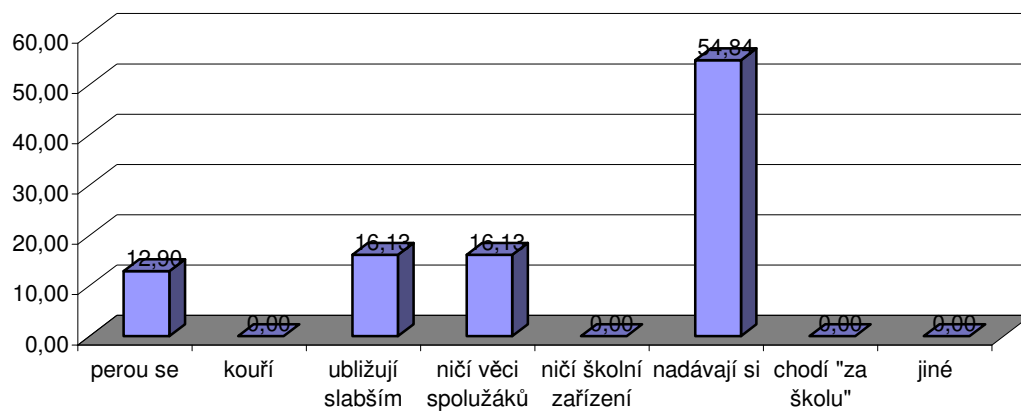
**Otázka č. 7: „Myslíš si, že o přestávkách dělají tví spolužáci něco, co je v rozporu se školním řádem?“**

Většina dívek (60%) i chlapců (55%) si myslí, že spolužáci používají vulgární slova vůči sobě. 9% dívek a 16% chlapců má názor, že někteří spolužáci ubližují slabším. Výskyt vandalismus vůči věcem spolužáků uvádí 6% dívek a 16% chlapců. V neposlední řadě se i 25% dívek a 13% chlapců shodlo na výskytu rvaček mezi spolužáky.

Otázka č.7	počet žáků			
	dívky	v %	chlapci	v %
perou se	8	25,00	4	12,90
kouří	0	0,00	0	0,00
ubližují slabším	3	9,38	5	16,13
ničí věci spolužáků	2	6,25	5	16,13
ničí školní zařízení	0	0,00	0	0,00
nadávají si	19	59,38	17	54,84
chodí "za školu"	0	0,00	0	0,00
jiné	0	0,00	0	0,00



### Chlapci



Otázka č. 8: „Co by sis přál dělat o přestávkách?“

Na tuto otázku odpovědělo nejvíce respondentů, bez rozdílu pohlaví, že by chtěli nejraději o přestávkách pracovat s počítačem. Většinou se však jednalo o hry na PC.

Druhou nejčastější odpovědí byly nejrůznější sportovní aktivity jako jsou fotbal, basketbal, ping-pong, skákání přes švihadlo apod. Dokonce se zde objevilo i přání jezdit na kolečkových bruslích. Nejčastěji si sportovní využití o přestávce přáli chlapci.

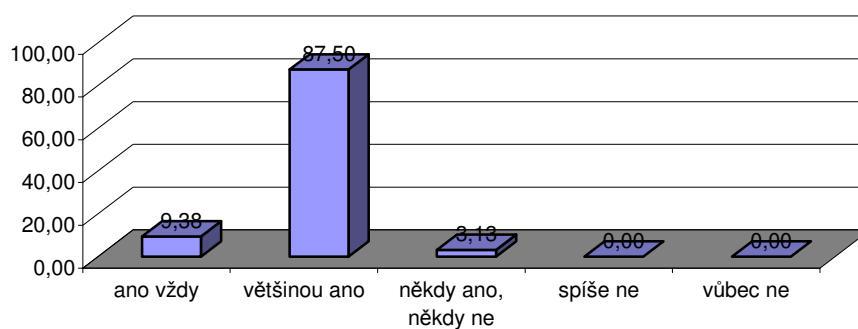
Další možností, které děti uváděli jen minimálním množstvím, bylo sledování televize (pohádky, pořady o zvířatech) a v neposlední řadě zde musím uvést i přání, které sice odporuje školnímu řádu, ale jeden z chlapců by rád o přestávce běhal po chodbě. Myslím si, že tato odpověď je zapříčiněna neustálým zakazováním a napomínáním z řad učitelů. Všichni jistě dobře známe rčení „*zakázané ovoce chutná nejlépe*“.

**Otázka č. 9: „Jsi s tvou náplní přestávek spokojen(a)?“**

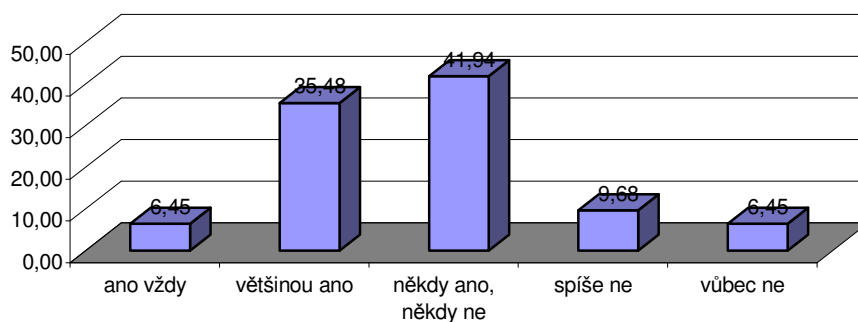
Záležitost týkající se spokojenosti s náplní přestávek byla značně odlišná mezi chlapci a dívkami. Vždy spokojeno je necelých 7% chlapců a 9% dívek. Většinou je spokojeno téměř 88% dívek a 36% chlapců. Žáci, kteří jsou někdy spokojeni a jindy ne tvoří u dívek pouze 3% a u chlapců bezmála 42%. Záporné odpovědi na spokojenost o přestávkách se již u dívek nevyskytovaly, kdežto chlapců zde bylo celkem 16%.

Otázka č.9	počet žáků			
	dívky	v %	chlapci	v %
ano vždy	3	9,38	2	6,45
většinou ano	28	87,50	11	35,48
někdy ano, někdy ne	1	3,13	13	41,94
spíše ne	0	0,00	3	9,68
vůbec ne	0	0,00	2	6,45

Dívky



Chlapci



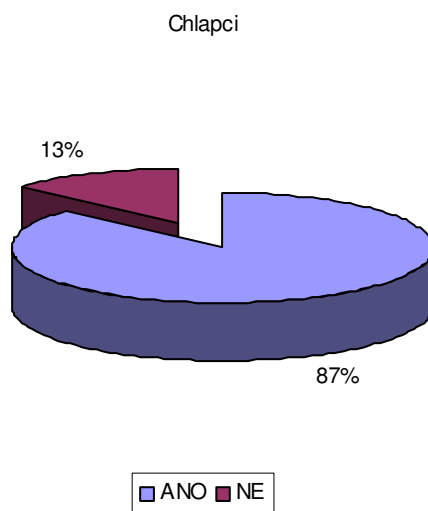
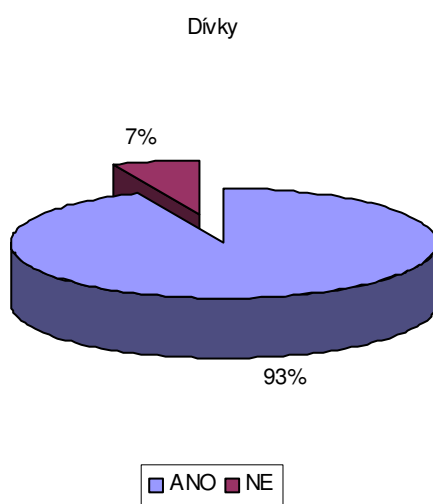


### **3.5. Výsledky výzkumu získané z dotazníků pro pátou třídu**

Otázka č. 1: „Chodíš rád(a) do školy?“

Popularita školy je podle odpovědí žáků docela značná, což je dobrým základem pro další vzdělávání. Kladně na dotaz odpovědělo 93% dívek a 89% chlapců.

Otázka č.1	počet žáků			
	dívky	v %	chlapci	v %
ANO	28	93,33	26	86,67
NE	2	6,67	4	13,33

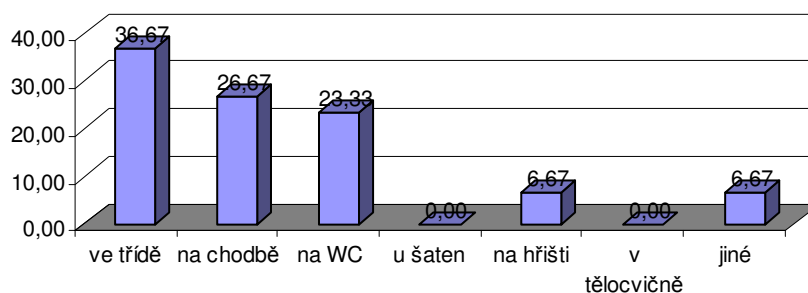


### Otázka č. 2: „Kde nejčastěji trávíš přestávky?“

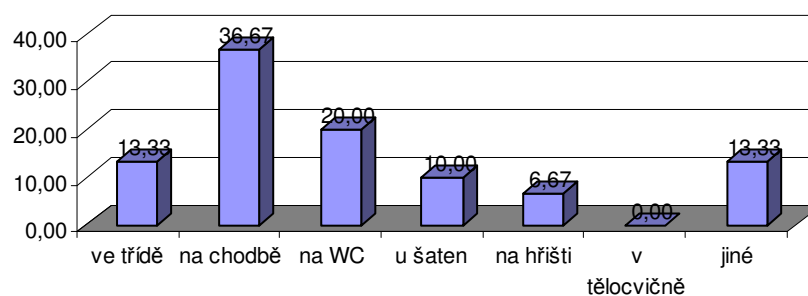
U dívek je v největší oblibě pobývání o přestávce ve třídě (37%) a hned za ní je setrvání na chodbě (27%). Další možností, která se vyskytla u 23% dívek bylo WC. Ostatní eventuality byly méně než 7%. U chlapců se jednoznačně vychýlilo pobývání na chodbě (37%). A následující možnosti, které stojí za zmínku jsou WC s 20%, třída a jídelna se shodnými 14%. Ostatní možnosti jsou zanedbatelné.

Otázka č.2	počet žáků			
	dívky	v %	chlapci	v %
ve třídě	11	36,67	4	13,33
na chodbě	8	26,67	11	36,67
na WC	7	23,33	6	20,00
u šaten	0	0,00	3	10,00
na hřišti	2	6,67	2	6,67
v tělocvičně	0	0,00	0	0,00
jiné	2	6,67	4	13,33

Dívky



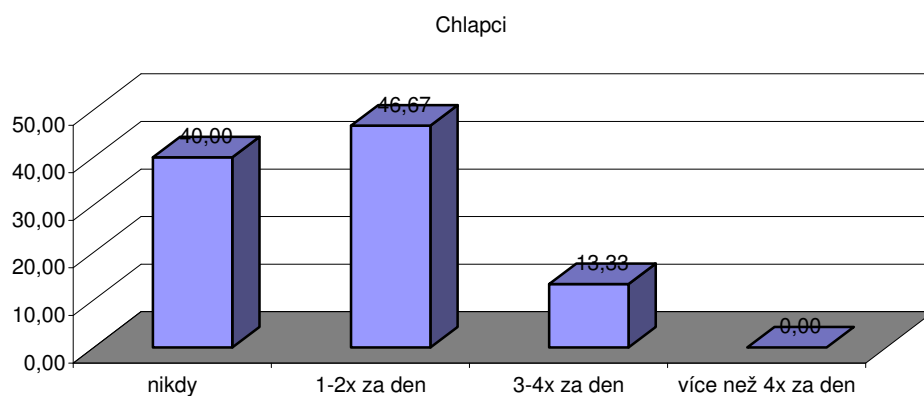
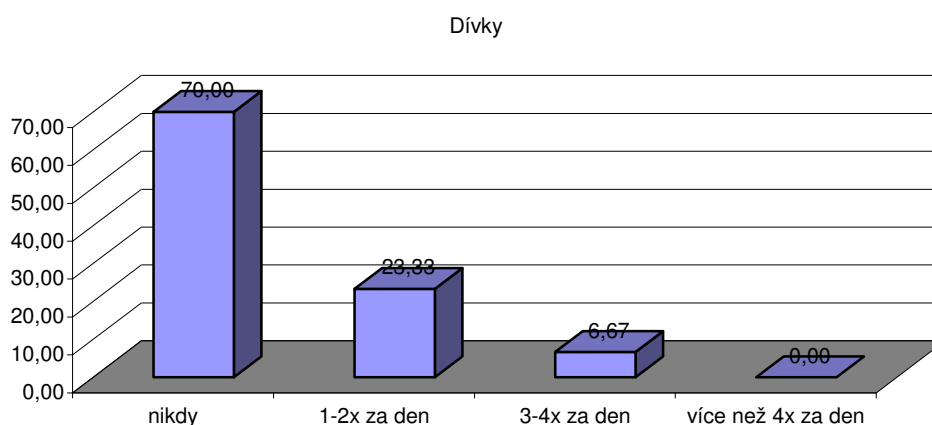
Chlapci



### Otázka č. 3: „Jak často jsi napomínán(a) o přestávce?“

Při položení otázky na četnost napomínání zodpovědělo 70% dívek a 40% chlapců, že nejsou nikdy o přestávce napomínáni. Již vyšší procento mají chlapci při odpovědi, že jsou napomínáni 1-2x za den. Představují celkem 47%. Dívky u této odpovědi tvoří pouze 23% z celkového počtu dotázaných žáků. 3-4x za den je napomínáno necelých 7% dívek a 13% chlapců.

Otázka č.3	počet žáků			
	dívky	v %	chlapci	v %
nikdy	21	70,00	12	40,00
1-2x za den	7	23,33	14	46,67
3-4x za den	2	6,67	4	13,33
více než 4x za den	0	0,00	0	0,00

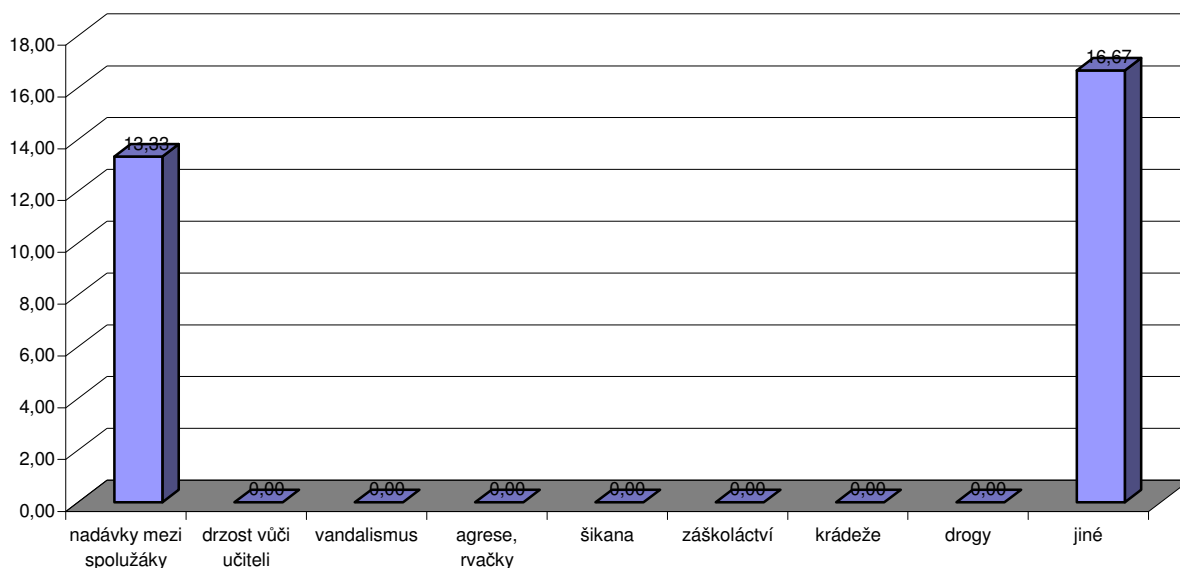


**Otázka č. 4: „Za co jsi nejčastěji napomínán(a) o přestávce?“**

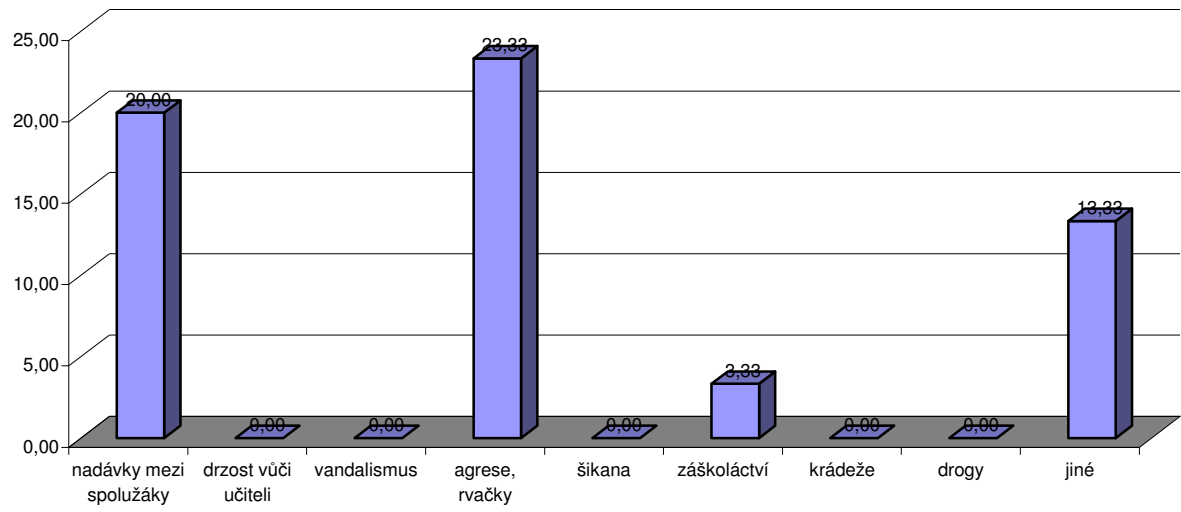
Na tento dotaz odpovídalo pouze 30% dívek a 60% chlapců. Dívky jsou nejčastěji napomínány za běhání po chodbě (17%) a za nadávky mezi spolužáky (13%). U chlapců zvítězily rvačky s 23% a hned za nimi byly nadávky mezi sebou (20%). 13% chlapců je káráno za běhání po chodbě a jeden chlapec se dokonce přiznal k záškoláctví.

Otázka č.4	počet žáků			
	dívky	v %	chlapci	v %
nadávky mezi spolužáky	4	13,33	6	20,00
drzost vůči učitelí	0	0,00	0	0,00
vandalismus	0	0,00	0	0,00
agrese, rvačky	0	0,00	7	23,33
šikana	0	0,00	0	0,00
záškoláctví	0	0,00	1	3,33
krádeže	0	0,00	0	0,00
drogy	0	0,00	0	0,00
jiné	5	16,67	4	13,33

Dívky



Chlapci

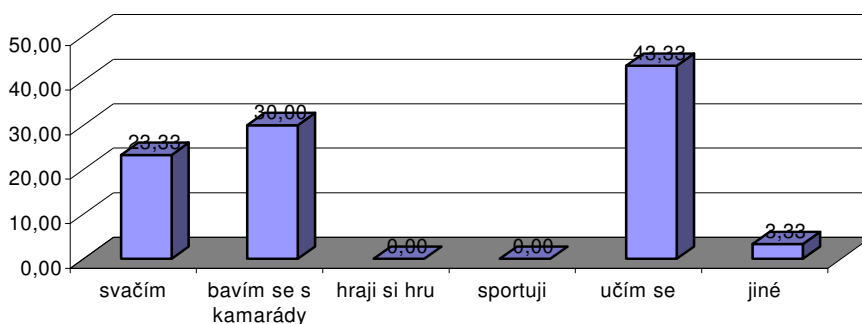


### Otázka č. 5: „Co děláš nejčastěji o přestávkách?“

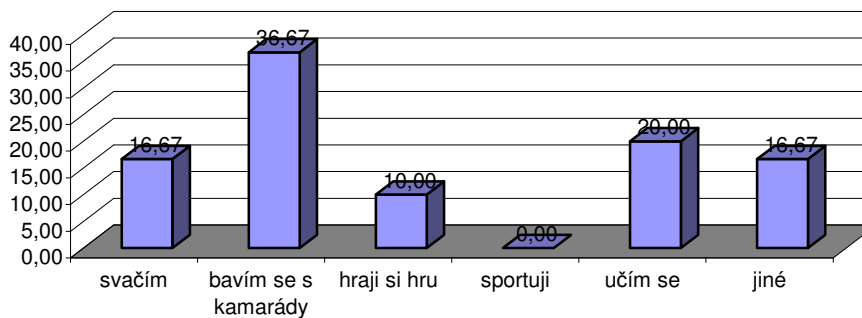
Z možného výběru odpovědí uvedlo 43% dívek, že se učí a 37% chlapců se o přestávce nejraději baví s kamarády. 30% žákyň se baví s kamarádkami a 20% chlapců se učí. Je tedy zřejmé, že pozice prvního o druhého místa se pouze prohodily. Dalšími možnostmi využití času o přestávce je svačina, která u dívek představuje 23% a u chlapců 17% a možná stojí i za zmínku, že 17% žáků a 3% dívek se nejčastěji pohybuje v jídelně, kde mají děti k dispozici nápoje.

Otázka č.5	počet žáků			
	dívky	v %	chlapci	v %
svačím	7	23,33	5	16,67
bavím se s kamarády	9	30,00	11	36,67
hrají si hru	0	0,00	3	10,00
sportuji	0	0,00	0	0,00
učím se	13	43,33	6	20,00
jiné	1	3,33	5	16,67

Dívky



Chlapci

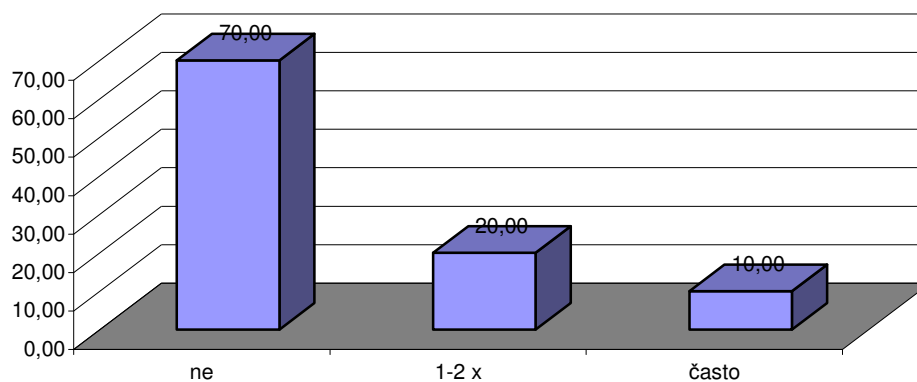


**Otázka č. 6: „Ublížoval Ti o přestávce někdo ze třídy nebo ze školy?“**

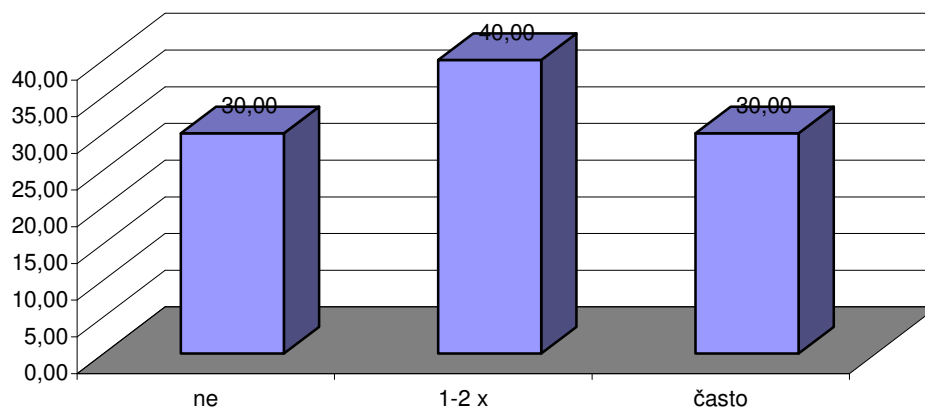
Agrese a násilí se bohužel vyskytuje i na této škole. Z celkového počtu dotázaných respondentů reagovalo 20% dívek a 40% chlapců, že jim bylo již 1-2x ublíženo. 10% dívek a 30% chlapců uvedlo časté ublížování někým ze třídy či ze školy.

Otázka č.6	počet žáků			
	dívky	v %	chlapci	v %
ne	21	70,00	9	30,00
1-2 x	6	20,00	12	40,00
často	3	10,00	9	30,00

Dívky



Chlapci

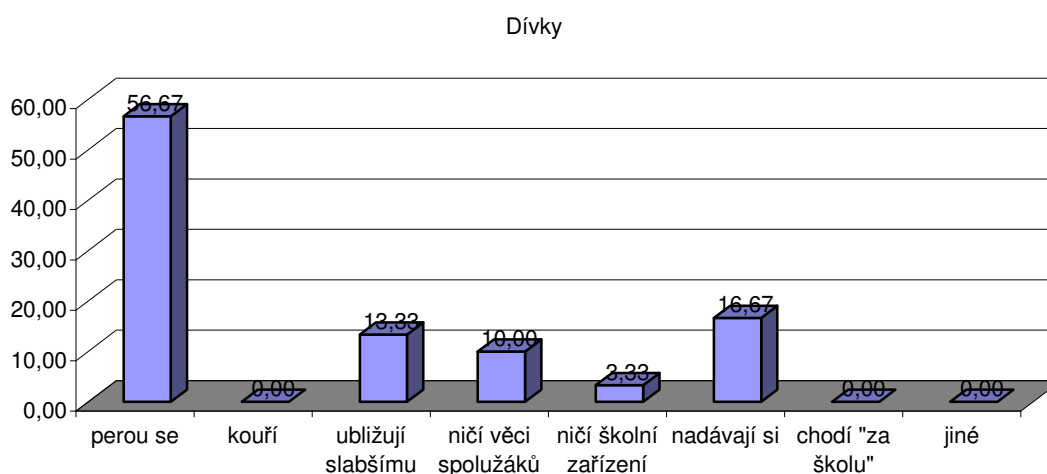




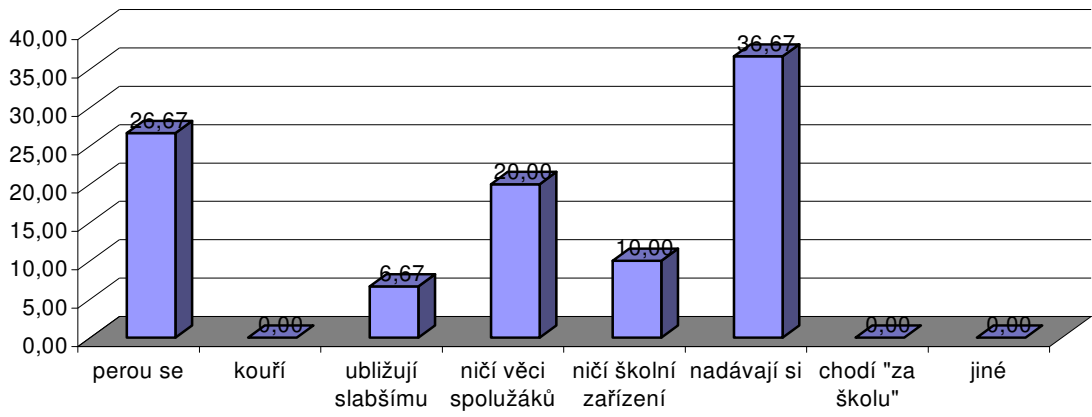
**Otázka č. 7: „Myslíš si, že o přestávkách dělají tví spolužáci něco, co je v rozporu se školním řádem?“**

Z celkového počtu dotázaných se shodlo 57% dívek a 27% chlapců, že se jejich spolužáci nejčastěji perou. 17% dívek a 37% chlapců považuje za častý přestupek používání vulgárních slov mezi sebou. Celých 10% žáků uvádí ničení věcí spolužákům. Dalšími možnostmi, které žáci uváděli v menším množství byly ubližování slabším a ničení školního zařízení.

Otázka č.7	počet žáků			
	dívky	v %	chlapci	v %
perou se	17	56,67	8	26,67
kouří	0	0,00	0	0,00
ubližují slabšímu	4	13,33	2	6,67
ničí věci spolužáků	3	10,00	6	20,00
ničí školní zařízení	1	3,33	3	10,00
nadávají si	5	16,67	11	36,67
chodí "za školu"	0	0,00	0	0,00
jiné	0	0,00	0	0,00



Chlapci



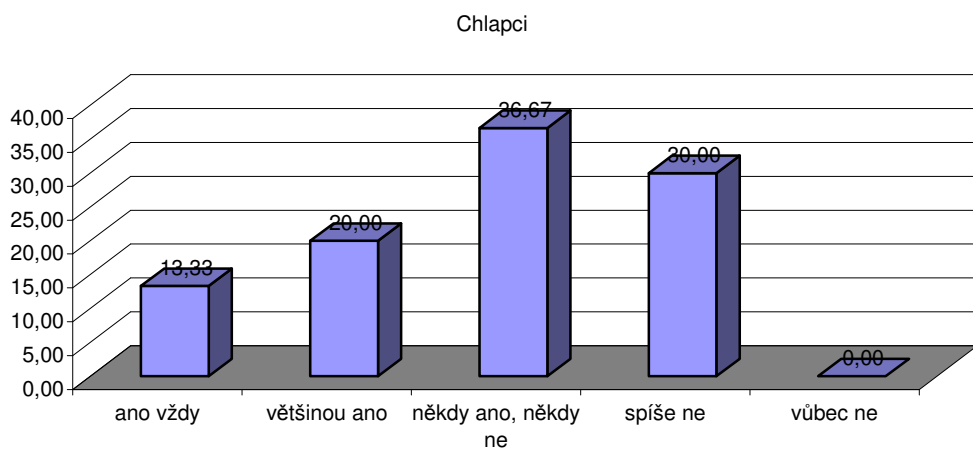
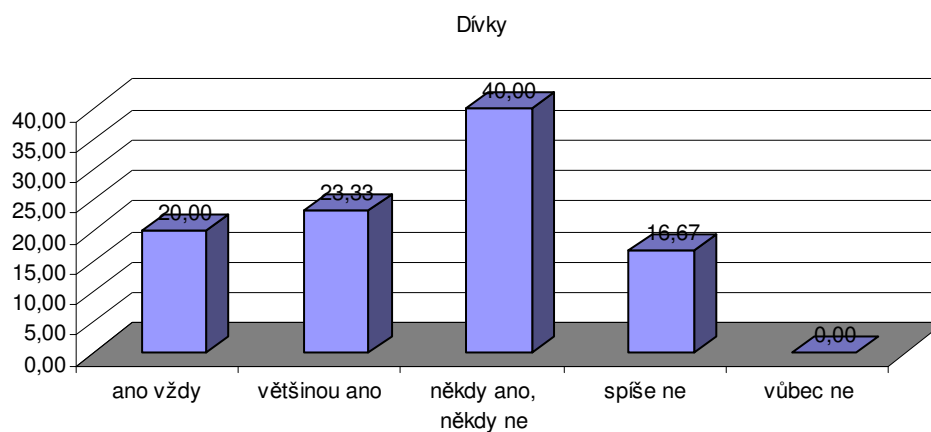
Otázka č. 8: „Co by sis přál dělat o přestávkách?“

Tato otázka, která se zabývá chtěnou činností dětí o přestávkách, byla odpověďmi dětí zaměřena převážně na sportovní činnosti. Většina chlapců na tento dotaz odpověděla jednoznačným typem sportu, a tím je fotbal. Děvčata upřednostňovala skákání přes gumu, švihadlo apod. Druhou nejčastější možností byla námi velice známá práce s počítačem. Další variantou bylo sledování televize, kdy na rozdíl od žáků třetí třídy pátá třída preferovala filmy a různé dokumenty, což svědčí i o jejich vyšší vyspělosti. Posledními možnostmi, které děti uváděly byly dost různorodé, např.: práce, poslouchat hudbu, chodit do šaten apod.

**Otázka č. 9: „Jsi s Tvou náplní přestávek spokojen(a)?“**

Z celkového počtu dotázaných žáků se vyjádřilo 40% dívek a 37% chlapců, že jejich spokojenost s náplněmi přestávek je proměnlivá. 43% žákyň a 33% chlapců odpovídalo na spokojenost kladně, kdežto nespokojenost se projevila u 17% dívek a 30% chlapců.

Otázka č.9	počet žáků			
	dívky	v %	chlapci	v %
ano vždy	6	20,00	4	13,33
většinou ano	7	23,33	6	20,00
někdy ano, někdy ne	12	40,00	11	36,67
spíše ne	5	16,67	9	30,00
vůbec ne	0	0,00	0	0,00



### **3.8. Souhrnné výsledky výzkumu**

#### Souhrnné výsledky výzkumu ve třetích třídách

Spokojenost se sociálním klimatem třídy je ve třetích třídách dost znepokojující. Z celkového počtu dotázaných respondentů je ve škole rádo jen 76% žáků. Nejčastější místo pobytu žáků o přestávkách je u dívek a chlapců rozdílné. Zatímco dívky jsou z 50% ve svých třídách, chlapci se rozdělili do několika skupin, kde 29% chlapců je ve třídě, 25% na chodbě a 22% na hřišti. Napomínání o přestávkách je naprosto cizí 68% žáků. Občas je vyčíněno 32% žáků, ale vysoká četnost napomínání se tu nevyskytuje. Co se týče typů nekázně převažují na této škole nadávky a vulgarismy mezi spolužáky. Tvoří celkem 15% žáků z celkového počtu dotazovaných.

Jak píše již v teoretické části, příčinou nekázně může být i nedostatek možností jak efektivně přestávku využít. Žáci si nejčastěji o přestávkách hrají nějakou hru (33%) nebo si povídají se svými vrstevníky (30%). Dotaz týkající se agrese a násilí byl obzvlášť překvapující. Z celkového počtu dotázaných žáků připustilo 8%, že jim bylo 1-2x ubližováno a 13% je ubližováno často. Typ nekázně, jakým jsou nadávky a vulgarismy mezi dětmi, o kterém jsem psala již výše se potvrdil i v další otázce. 57% žáků si myslí, že si o přestávkách jejich spolužáci často nadávají a používají neslušné výrazy.

Dotazovaní by o přestávkách rádi pracovali s počítačem nebo se jinak sportovně vyžili. Přestože spousta žáků napsala mnoho různých aktivit, které nemají ve škole k dispozici, ale rádi by je využívali, je s náplní přestávek spokojeno necelých 70% žáků.

#### Souhrnné výsledky výzkumu v pátých třídách

Žáci pátých tříd jsou na rozdíl od žáků třetích tříd spokojeni s klimatem třídy. Celkem jich je 90%. Nejčastějším místem pobytu je podle odpovědí 32% dětí chodba. Četnost napomínání žáků pátých tříd je o něco vyšší než u žáků třetích tříd. 1-2x za den je napomínáno celých 35% žáků a 3-4x za den 10% žáků. Problémy s nekázní nemá 55% dětí.

Typ nekázně, který převažuje u těchto dětí je stejný jako u mladších spolužáků. Jedná se tedy o nadávky a používání vulgarismů mezi dětmi. Děti se o přestávkách nejčastěji buď učí (32%) a nebo se jen baví se svými kamarády (33%). Bohužel se agrese a násilí vyskytuje ve velké míře i u žáků pátých tříd. Z odpovědí vyplývá, že

celým 30% žáků bylo 1-2x ubližováno. Na časté ubližování si stěžuje neuvěřitelných 20% dětí.

Otázka týkající se chtěnou činností o přestávkách dala škole jasný podnět, že by si žáci přáli jakékoliv sportovní využití, které na této škole opravdu chybí. Spokojenost s náplní přestávky již není tak optimistická jako u žáků třetích tříd. Kladně na tento dotaz odpovědělo pouze 33% dotázaných žáků.

#### Souhrnné výsledky výzkumu získaného z dotazníků pro učitele

Nejvíce učitelů vykonává svoji praxi 10-20 let a tvoří 44% všech zkoumaných učitelů. Všichni učitelé se shodli na tom, že je nekázeň o přestávkách běžná i dětí z jejich třídy. Nejčastěji napomínají žáky 3-4x za den, a to za již výše zmíněné nadávky mezi dětmi a používání vulgarismů. Dalším typem nekázně, který se vyskytuje často u dětí jsou agrese a rvačky. S touto skutečností souvisí i to, že se kázeňské přestupky vyskytují z 83% u chlapců.

Učitelé se o přestávce nejvíce vyskytují na chodbě, na WC i ve třídě. V kabinetu se při dozoru žádný z učitelů nevyskytuje. Necelých 56% učitelů se shodlo, že nejvíce dětí je v době přestávky právě na chodbě.

Šikanu a její důsledky poznalo již 28% dotázaných učitelů a informovanost rodičů o takovýchto závažných přestupcích potvrzuje 67% učitelů. Zbýlých 33% pedagogů informuje rodiče o přestupcích žáka vždy.

Nejčastější možností pro děti „vybití se“ o přestávkách uváděli učitelé sportovní aktivity na hřišti, které je bohužel zpřístupněno pouze v létě za hezkého počasí.

O vlivu naší společnosti na nekázeň žáků na našich školách se učitelé jednohlasně shodli. Nejvíce prezentovali jako hlavní příčiny trávení příliš mnoho času u televizních obrazovek či u počítačů.

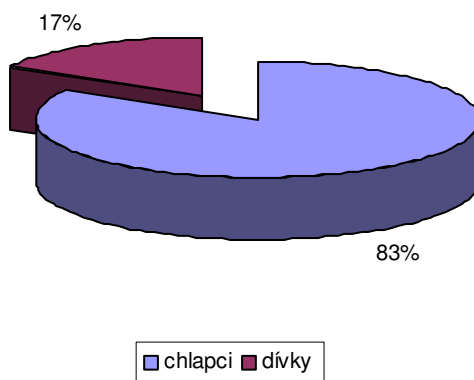
**První HYPOTÉZA** zněla, že u chlapců bude výskyt kázeňských přestupků častější než u dívek.

Tato hypotéza se potvrdila. Výzkum prokázal, že chlapci mají větší tendence porušovat pravidla, která stanovuje školní řád základní školy.

Z celkového počtu dotázaných učitelů je napomínáno 83% chlapců a 17% dívek. Dle odpovědí žáků se čísla liší. Chlapci jsou v tomto směru optimističtější a přiznalo se pouze 60% chlapců a 21% dívek na problémy s kázeňskými přestupky.

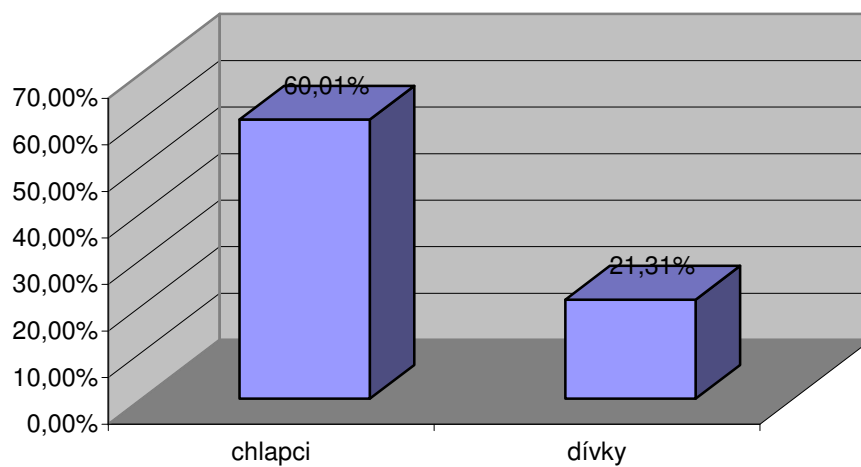
1. Hypotéza	učitelé	%
chlapci	15	83,33
dívky	3	16,67

1. Hypotéza



1. Hypotéza	1-2x za den	3-4x za den	Celkem
chlapci	41,98%	18,03%	60,01%
dívky	16,13%	4,84%	21,31%

1. Hypotéza

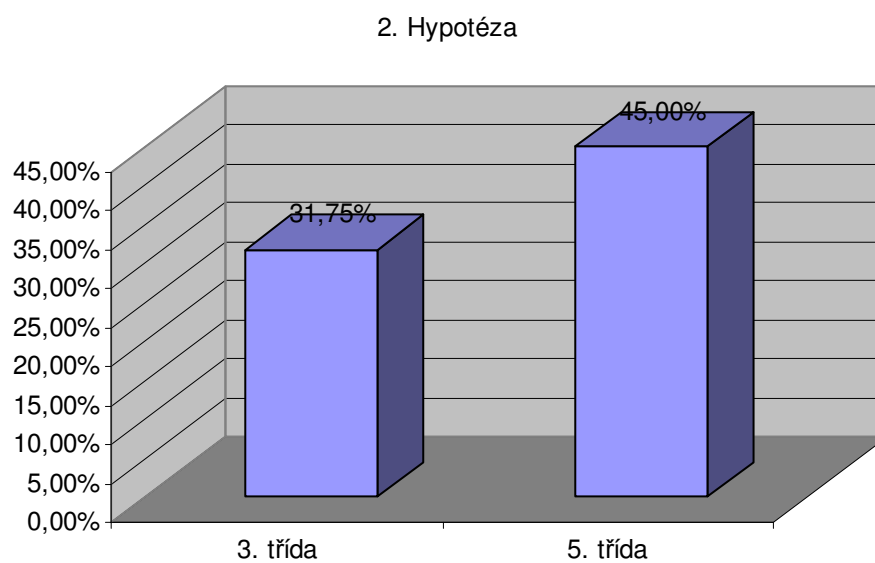




**Druhá HYPOTÉZA** zněla, že děti 5. ročníku mají více kázeňských přestupků než děti ve 3.ročníku ZŠ.

Tato hypotéza se potvrdila. Žáci pátých ročníků, kteří jsou káráni za nedodržování školního řádu tvoří 45% dotázaných, kdežto žáci třetích ročníků představují „pouze“ 32%.

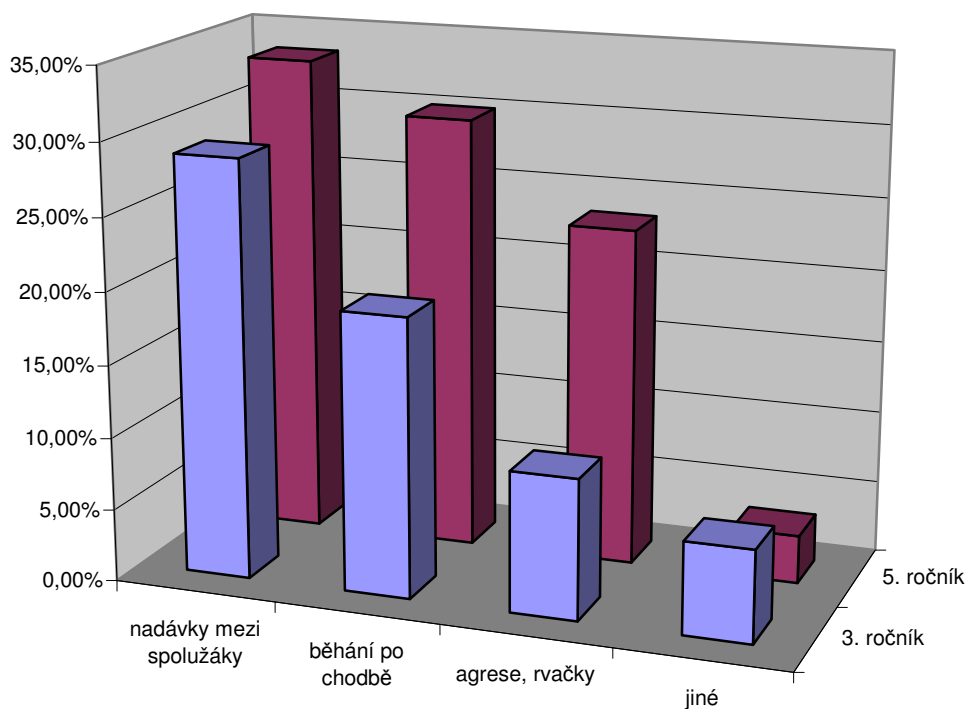
2. Hypotéza	napomínání 1-2x za den	napomínání 3-4x za den	Celkem
3. třída	19,05%	12,70%	31,75%
5. třída	35,00%	10,00%	45,00%



**Třetí HYPOTÉZA** zněla, že nejčastější kázeňské přestupky o přestávkách se budou v 5. a 3. třídě lišit.

Tato hypotéza se nepotvrdila. Výzkum ukázal, že se nejčastější kázeňské přestupky neliší u dětí 3. a 5. ročníku. Je však nutno podotknout, že je nekázeň u mladších dětí nižší než u starších dětí. Zatímco u dětí 5. ročníku je napomínáno za používání vulgarismů 33% žáků, ve 3. ročníku bychom jich našli necelých 29%.

3. Hypotéza	3. ročník	5. ročník
nadávky mezi spolužáky	28,83%	33,33%
běhání po chodbě	19,25%	30,00%
agrese, rvačky	9,68%	23,33%
jiné	6,36%	3,33%



**Čtvrtá HYPOTÉZA** zněla, že v místech, kde učitelé vykonávají dozory se nekázeň vyskytuje méně než tam, kde učitelé nejsou.

Při potvrzení či vyvrácení této hypotézy jsem využila především formu diskuse s pedagogy i žáky.

Při získávání informací jsem zaznamenala několik bodů. Učitelé se shodují, že výskyt závažných kázeňských přestupků se při vykonávání dozoru minimalizuje nebo se nevyskytuje vůbec. Je zřejmé, že osobnost pedagoga při dozoru v dětech budí autoritu a tak si nedovolí jít proti školnímu řádu. O přestávkách se však vyskytuje stále více dětí používající neslušné až vulgární výrazy, které do školy v žádném případě nepatří, ale je samozřejmé, že spousta dětí je používá už z principu.

Poté co jsem vyzpovídala i některé z dětí jsem se dozvěděla, že někteří žáci, především chlapci, chodí k šatnám, kam mají vstup přísně zakázán. Učitelé v tomto směru spoléhají na poctivost dětí a doufají, že na tato místa žáci nechodí. Opak je ovšem pravdou a tudíž je zde zvýšené riziko nekalého chování žáků. Dle odpovědí dětí je pouze náhoda, když zde učitel někoho přistihne. Bylo by tedy vhodné, aby učitelé lépe hlídali prostory vedoucí k šatnám a nebo se při dozoru občas zaměřili i na tato místa. Každá škola má totiž mnoho míst, kam se děti rády schovávají a tudíž je toto preventivní opatření nasnadě. Lze tedy říci, že se hypotéza potvrdila

### **3.9. Závěr**

Výsledky mého výzkumu, kterého se zúčastnilo celkem 123 dětí a 18 učitelů, nejsou příliš optimistické. I na malém počtu respondentů lze vidět, že si spousta našich dětí nic nedělá z porušování daných norem kázně, a tím dochází ke zhoršování psychosociálního klimatu ve škole.

Jsem si vědoma, že na tomto malém počtu dotázaných nelze závěry zobecňovat, je však důležité, aby si pedagogové uvědomovali závažnost celé situace a raději kázeňským přestupkům předcházeli, než je poté s obtížemi řešili.

Nelze totiž tyto tendence ignorovat a zakrývat drsnou realitu nevládnutelného chování a doufat, že rostoucí problémy se nějak vyřeší, pojedeme-li dále ve vyjetých kolejkách. Kázeňské přestupky na školách lze při dobré vůli značně omezit, a to i za stávajících poměrů.

Učitelé by měli přemýšlet o tom, že jejich malá pochybení mohou mít dalekosáhlé důsledky na dětské psychice a jejím dalším vývoji.

Je známo a vyzkoušeno mnoho prostředků, které mohou použít jednak pedagogové, jednak rodiče, aby se škola stala místem, kam se naše děti rády a s úsměvem na tváři vrací.

## **4. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY**

1. Adler, A.: Umění rozumět. Individuální psychologie I. Praha, Práh 1996
2. Arteburn, S. - Burns, J.: Drogy klepou na dveře. Brno, Nová naděje 2001
3. Bendl, S.: Jak předcházet nekázni aneb kázeňské prostředky. Praha, ISV 2004
4. Bendl, S.: Školní kázeň. Praha, ISV 2001
5. Bergeret, J.: Toxikomanie osobnosti. Praha, Victoria Publishing 1995
6. Cangelosi, J.: Strategie řízení třídy. Praha, Portál 1994
7. Cipro, M.: Společnost a výchova. Praha 1996
8. Čáp, J. - Mareš, J.: Psychologie pro učitele. Praha, Portál 2001
9. Deissler, H.: Každodenní problémy v mateřské škole. Praha, Portál 1994
10. Elliotová, M.: Jak ochránit své dítě. Praha, Portál 1995
11. Fišerová, M.: Školský zákon. Praha, MŠMT ČR, 1990
12. Fontana, D.: Psychologie ve školní praxi. Praha, Portál 1997
13. Göhlert, Ch. - Kühn, F.: Od návyku k závislosti. Praha, Ikar 2001
14. Goodyer, P.: Drogy + teenager. Praha, Slovanský dům 2001
15. Hellebrandová, K.: Dítě na útěku. Praha, Sdružení Linka bezpečí 2005
16. Heller, J. - Pecinová, O. a kolektiv: Závislost známá neznámá. Havlíčkův Brod, Grada Publishing 1996
17. Illes, T.: Děti a drogy. Praha, ISV 1999
18. John, R. - Presl, J.: Drogy. Praha, Medea Kultur 2001
19. Kolář, M.: Bolest šikanování. Praha, Portál 2001
20. Kolář, M.: Skrytý svět šikanování ve školách. Praha, Portál 1997
21. Kolektiv autorů: Časopis Psychologie dnes. ročník 9, číslo 2, Praha 2003
22. Kolektiv autorů: Ilustrovaný encyklopedický slovník. Praha, Academia 1982
23. Kolektiv autorů: Všeobecná encyklopedie. Praha, Diderot 1999
24. Kolektiv autorů: Výchovné problémy současné školy. TU, Liberec 2001
25. Kyriacou, Ch.: Řešení výchovných problémů ve škole. Praha, Portál 2005
26. Langer, S.: Mládež problémová, její typy a možnosti uplatnění. Hradec Králové, Kotva 1994
27. Langer, S.: Problémový žák na prvním stupni základní školy. Hradec Králové, Kotva 1999
28. Langová, M.- Vacínová, M.: Jak se to chováš? Praha, Empatie 1994
29. Lazarová, B.: První pomoc při řešení výchovných problémů. Praha, Strom 1998

30. Matějček, Z.: Po dobrém nebo po zlém? Empatie, Praha 1994
31. Matějček, Z. - Dytrych, Z. Děti, rodina a stres. Praha, Portál 1994
32. Mítlöhner M.: Vybrané právní otázky učitelského povolání. Praha, MŠMT 2001
33. Monatová, L.: Pedagogika speciální. MU, Brno 1994
34. Nešpor, K.: Alkohol a jiné návykové látky u dětí. Praha, Geoprint 2004
35. Nešpor, K.: Alkohol, drogy a vaše děti. Praha, BESIP 1997
36. Nešpor, K.: Prevence problémů způsobených návykovými látkami. Praha, BESIP 1995
37. Nešpor, K.: Vaše děti a návykové látky. Praha, Portál 2001
38. Nešpor, K.- Csémy, L.: Alkohol, drogy a vaše děti. Praha, BESIP 1997
39. Obrazový průvodce – DROGY, Praha, Svojtka & Co 2005
40. Ondráček, P.: Františku, přestaň konečně zlobit, nebo.... Praha, ISV 2003
41. Pedagogika. 2/2001, ročník 51, ISSN, UK Praha
42. Pedagogika. 3/2002, ročník 52, ISSN, UK Praha
43. Pelikán, J.: Základy empirického výzkumu pedagogických jevů. Praha. Karolinum 1998
44. Petty, G.: Moderní vyučování. Praha, Portál 1996
45. Riesel, P.: Lesk a bída drog. Olomouc, Votobia 1999
46. Rodiče. 4/2004, ISSN Praha
47. Rodina a škola. 5/2004, ročník 51, ISSN Praha
48. Rotgers, F. a kolektiv: Léčba drogových závislostí. Praha, Grada Publishing 1995
49. Říčan, P.: Agresivita a šikana mezi dětmi. Praha, Portál 1995
50. Sheedyová – Kurcinková, M.: Problémové dítě v rodině a ve škole. Praha, Portál 1998
51. Školní řád T.G.Masaryka v Lomnici nad Popelkou, 2002
52. Uher, J.: Problém kázně. DK, Praha 1924
53. Vágnerová, M.: Psychologie problémového dítěte školního věku. Praha, Karolinum 1997a
54. Vágnerová, M.: Psychologie školního dítěte. Praha, Karolinum 1997b
55. Vnitřní řád Speciální školy v Lomnici nad Popelkou, 1996

Internetové zdroje: <http://www.rvp.cz/clanek/53/224>

<http://www.rodina.cz/clanek1836.htm>

<http://www.rodina.cz/clanek1911.htm>

## **5. Přílohy**

1. Dotazník pro třetí a pátou třídu.
2. Dotazník pro učitele.

## Dotazník pro žáky

Milí žáci, prosím vás o vyplnění tohoto krátkého dotazníku, který mi poslouží při psaní mé diplomové práce zabývající se nejčastějšími kázeňskými přestupky na našich základních školách.

Dotazník vyplňte anonymně, nepodepisujte se. U každé otázky zakroužkuj odpověď nebo napiš odpověď podle své zkušenosti.

a) chlapec      b) dívka

Třída .....

- 
- 1) Chodíš rád(a) do školy?  
a) ano  
b) ne
- 2) Kde nejčastěji trávíš přestávky?  
a) ve třídě  
b) na chodbě  
c) na WC  
d) u šaten  
e) na hřišti  
f) v tělocvičně  
g) jiné .....
- h) Jak často jsi napomínán(a) o přestávce? (Pokud bude Tvá odpověď „nikdy“, přejdi k otázce číslo 5.)  
i) nikdy  
j) 1-2krát za den  
k) 3-4krát za den  
l) více než 4krát za den
- 3) Za co jsi nejčastěji napomínán(a) o přestávce?  
a) nadávky mezi spolužáky  
b) drzost vůči učiteli  
c) vandalismus  
d) agrese, rvačky  
e) šikana  
f) záškoláctví  
g) krádeže  
h) drogy (kouření, alkohol...)  
i) jiné .....(napiš)
- 5) Co děláš nejčastěji o přestávkách?  
a) svačím  
b) bavím se s kamarády  
c) hraji si nějakou hru  
d) využívám různé sportovní aktivity (ping-pong...)  
e) učím se  
f) jiné ..... (napiš)



- 6) Ublížíval Ti o přestávce někdo ze třídy nebo ze školy?
- a) nikdy
  - b) 1-2krát
  - c) často
- 7) Myslíš si, že o přestávkách dělají tví spolužáci něco, co je v rozporu se školním řádem?
- a) perou se
  - b) kouří
  - c) ubližují slabším
  - d) ničí věci spolužáků
  - e) ničí školní zařízení
  - f) nadávají si
  - g) chodí „za školu“
  - h) jiné.....(napiš)
- 8) Co by sis přál(a) dělat o přestávkách?
- .....
- .....
- .....
- 9) Jsi s tvou náplní přestávek spokojen(a)?
- a) ano vždy
  - b) většinou ano
  - c) někdy ano, někdy ne
  - d) spíše ne
  - e) vůbec ne

**Děkuji za vyplnění dotazníku!**

## Dotazník pro učitele

Prosím o vyplnění tohoto dotazníku, který mi pomůže při výzkumu a zmapování kázeňských přestupků na našich školách. Vyplnění dotazníků nepřesáhne dobu pěti minut.

Dotazník prosím vyplňte anonymně a individuálně. Svou odpověď zakroužkujte, popřípadě odpovězte dle vlastní zkušenosti.

muž – žena

Třída, kterou učíte:

Počet dívek ..... chlapců ..... ve třídě.

Jak dlouho vykonáváte učitelskou profesi?

- a) 1-3 roky
  - b) 4-10 let
  - c) 10-20 let
  - d) více než 20 let
- 

- 1) Je nekázeň o přestávkách běžná u dětí z vaší třídy?
  - a) ano
  - b) ne
  
- 2) Jak často napomínáte o přestávkách žáky za nekázeň?
  - a) nikdy
  - b) 1-2krát za den
  - c) 3-4krát za den
  - d) více než 4krát za den
  
- 3) Jaký typ nekázně převažuje o přestávkách u žáků z vaší třídy? (vyberte 3 nejčastější typy nekázně a očísľujte od 1 do 3, kdy č. 1 je nejčastější typ nekázně)
  - i) nadávky mezi dětmi
  - j) drzost vůči učiteli
  - k) vandalismus
  - l) agrese, rvačky
  - m) šikana
  - n) záškoláctví
  - o) krádeže
  - p) drogy (kouření, alkohol...)
  - q) jiné .....
  
- 4) Řešíte kázeňské přestupky ve své třídě častěji u chlapců nebo u dívek?
  - a) v chlapecké skupině
  - b) v dívčí skupině
  - c) mezi sebou

- 5) V jakých místech se při dozoru o přestávce pohybujete? (vyberte 3 nejčastější místa a očísľujte od 1 do 3, kdy č. 1 je nejčastější místo vašeho pohybu)
- ve třídě
  - na chodbě
  - na WC
  - u šaten
  - v kabinetu
  - jiné .....
- 6) Kde se nejčastěji pohybují děti z vaší třídy o přestávce? (vyberte 3 nejčastější místa a očísľujte od 1 do 3, kdy č. 1 je nejčastější místo pohybu dětí)
- ve třídě
  - na chodbě
  - na WC
  - u šaten
  - na hřišti
  - v tělocvičně
  - jiné .....
- 7) Řešili jste již ve vaší třídě šikanu?
- ano
  - ne
- 8) Informujete vždy rodiče o kázeňských přestupcích žáka?
- vždy
  - jen u závažnějších přestupků (krádež, šikana...)
  - ne
- 9) Jaké možnosti „vybití se“ o přestávce mají žáci k dispozici?
- .....
- .....
- 10) Myslíte, že má naše společnost vliv na nekázeň dětí ve škole? Pokud ano, popište.
- ano
- .....
- .....
- ne

**Děkuji za upřímné odpovědi v dotazníku.**